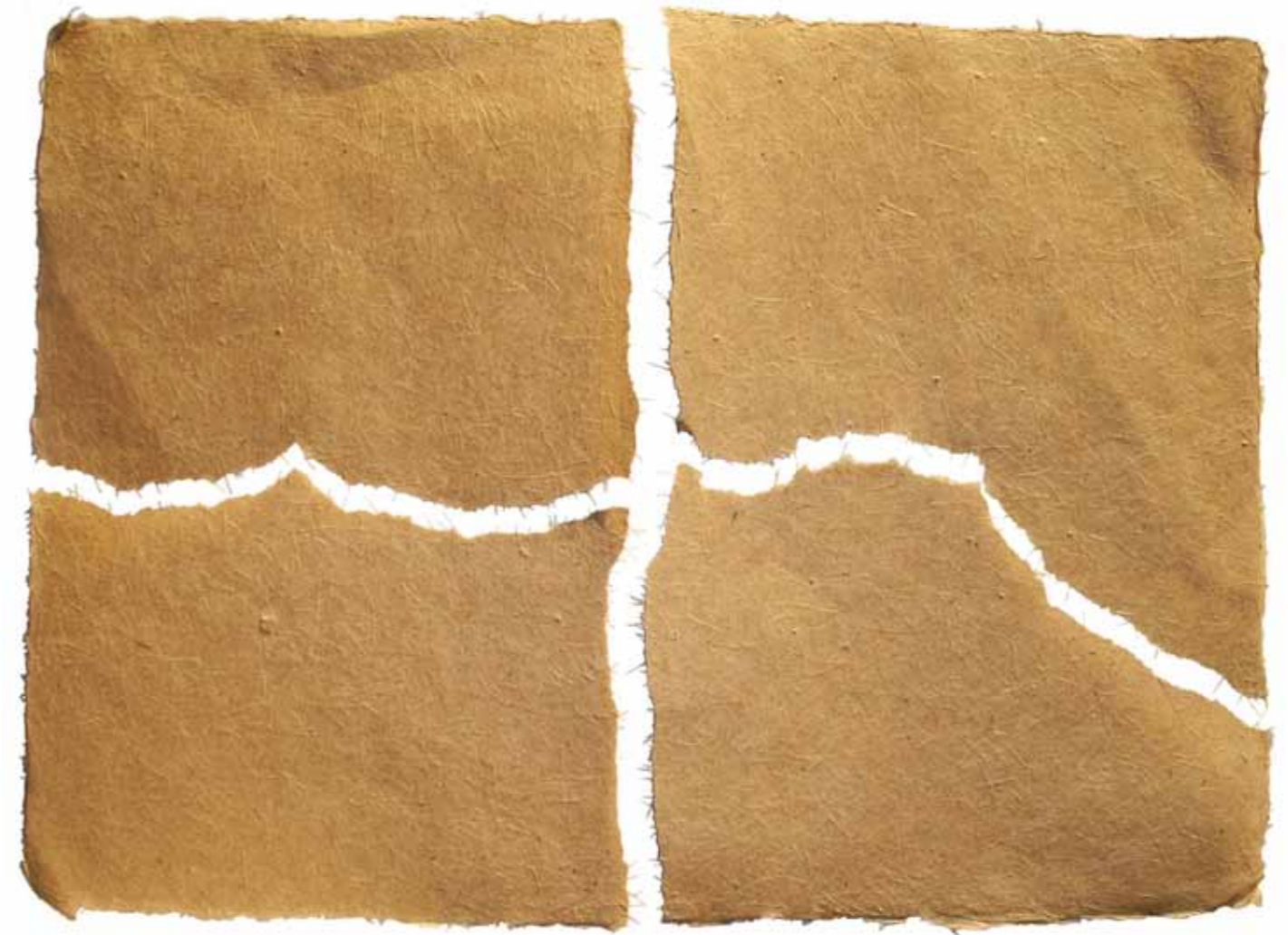

ANN ÖDLUND

FOI är en huvudsakligen uppdragsfinansierad myndighet under Försvarsdepartementet. Kärnverksamheten är forskning, metod- och teknikutveckling till nytta för försvar och säkerhet. Organisationen har cirka 1250 anställda varav ungefär 900 är forskare. Detta gör organisationen till Sveriges största forskningsinstitut. FOI ger kunderna tillgång till ledande expertis inom ett stort antal tillämpningsområden såsom säkerhetspolitiska studier och analyser inom försvar och säkerhet, bedömning av olika typer av hot, system för ledning och hantering av kriser, skydd mot och hantering av farliga ämnen, IT-säkerhet och nya sensorers möjligheter.

Ann Ödlund

Sönderfallande stater

Utgivare FOI - Totalförsvarets forskningsinstitut Försvarsanalys 164 90 Stockholm	Rapportnummer, ISRN FOI-R--2121--SE	Klassificering Användarrapport
	Forskningsområde 1. Analys av säkerhet och sårbarhet	
	Månad, år December 2006	Projektnummer E 1850
	Delområde 11 Forskning för regeringens behov	
	Delområde 2	
Författare/redaktör Ann Ödlund	Projektledare Göran Kindvall	
	Godkänd av Jan-Erik Rendahl	
	Uppdragsgivare/kundbeteckning Försvarsmakten	
	Tekniskt och/eller vetenskapligt ansvarig	
Rapportens titel Sönderfallande stater		
Sammanfattning Staters misslyckande kan beskrivas som sönderfallsprocess – en nedåtgående spiral där regimens styrning och de statliga funktionerna blir allt svagare för att till slut upphöra helt. Syftet med studien har varit att ge en överblick över problemområdet samt presentera tänkbara förklaringar till statligt sönderfall 2017-2027. Ingenting i den här studien tyder på att problemen med sönderfallande stater kommer att upphöra i den relativt närliggande framtid som ett 20-årsperspektiv utgör. Snarare tenderar svaga stater att fortsätta skapa osäkerhet lokalt, regionalt och ofta i förlängningen även globalt. Trenderna nedan utgår ifrån dagsläget, möjlig utveckling och dess påverkan dels på sönderfallande stater i sig, dels Försvarsmaktens uppgifter i internationella insatser i ett 20-årsperspektiv. <ul style="list-style-type: none"> • Insatser i misslyckade stater (utan regim) blir troligen rent formellt ett hanterbart problem för världssamfundet • Allt mer avancerade system för tidig varning gör att signaler om statligt sönderfall kan fångas upp snabbare • Ansvaret för att agera (tidigt) kommer troligen primärt att ligga främst hos regionala aktörer • Ökad integrering och allt fler gemensamma funktioner i insatser • Utvecklade koordinering av verksamheter på olika nivåer kommer att krävas av givare för ökad effektivitet • Väpnade insatser kommer att ske i ett allt mer utvecklat beställar-utförarkoncept • Ökat utnyttjande av privata militära företag ger insatser med allt fler aktörer i olika konstellationer • Risk för insatser i väpnade konflikter mellan ”nya” – ofta svaga – och ”gamla” demokratier. 		
Nyckelord Stater, sönderfall, styrelseform, legitimitet, aktörer, regioner, internationella insatser		
Övriga bibliografiska uppgifter	Språk Svenska	
ISSN 1650-1942	Antal sidor: 37	
Distribution enligt missiv	Pris: Enligt prislista	

Issuing organization FOI – Swedish Defence Research Agency Defence Analysis SE-164 90 Stockholm	Report number, ISRN FOI-R--2121--SE	Report type User report
	Programme Areas 1. Security, safety and vulnerability analyses	
	Month year December 2006	Project no. E 1850
	Subcategories 11 Policy Support to the Government	
	Subcategories 2	
Author/s (editor/s) Ann Ödlund	Project manager Göran Kindvall	
	Approved by Jan-Erik Rendahl	
	Sponsoring agency Swedish Armed Forces	
	Scientifically and technically responsible	
Report title (In translation) Failing states		
Abstract <p>How states might fail can be described as a deteriorating process where government authority and state institutions become weaker and weaker until they finally cease to exist. The purpose of this report has been to present an general view and different explanations as to why states might fail in the period of 2017-2027. Nothing in this study shows that the problems created by failing states will cease in a 20-year perspective. The tendency is rather that weak states will continue to create an insecure environment on a local, regional and on a global level. The trends listed below emanate from the present situation, possible development and implications for the failing states per se. In addition implications on the Swedish Armed Forces' future tasks in peace operations are considered.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Peace operations in failed states (without regime) will probably formally become a manageable problem for the international community • More advanced early warning systems will detect signals of state failure faster than before • The responsibility to take (early) action will probably primarily be transferred to regional actors • Increased integration and more joint functions in peace operations • Coordination of actions between different levels and increased effectiveness will be called for by donors • Peace operations will be managed in well developed concepts of a "purchaser-provider model" • Increased use of private military organizations in peace operations will lead to more and various actors in different constellations • Increased risk for operations in armed conflicts between "new" – often weak – and "old" democracies 		
Keywords States, failure, polity, authority, legitimacy, actors, regions, peace operations		
Further bibliographic information	Language Swedish	
ISSN 1650-1942	Pages 37	
	Price acc. to pricelist	

Förord

Föreliggande rapport är ett resultat av 2006 års arbete inom FoRMA/Omvärldsanalys. FoRMA är ett projekt som stöder Försvarsmaktens långsiktiga planering med metoder och analyser. Inom omvärldsanalysen studeras möjliga trender inom tre övergripande ämneskategorier: tema, aktörer och regioner. ”Sönderfallande stater” tillhör kategorin teman.

Syftet med rapporten är att beskriva möjliga trender, inte att göra förutsägelser. Rapporten kommer inom perspektivstudierna att utgöra grund för framtagning av scenarier. Dessutom kommer den att vara en del av den omvärldsanalys som beskrivs i de årligt utkommande PerP-rapporterna.

Åke Wiss

Ansvarig FoRMA/Omvärldsanalys

1. INLEDNING	4
1.1. BAKGRUND TILL UPPDRAGET	4
1.2. SYFTE, METOD OCH AVGRÄNSNINGAR	4
2. BAKGRUND, DEFINITIONER OCH BEGREPP.....	5
2.1 BEGREPPET STAT	5
2.1.1 <i>Den misslyckade staten</i>	6
2.2 DEN SUVERÄNA STATEN SOM GRUND FÖR DEN INTERNATIONELLA ARKITEKTUREN	6
2.2.1 <i>Den traditionella moderna staten</i>	6
2.2.2 <i>Misslyckade staters återgång till premodern kaotisk fas</i>	7
2.2.3 <i>Den postmoderna utvecklingen mot överstatlighet</i>	7
3 SKALAN STARK – SVAG	9
3.1 GRAD AV KONTROLL	9
3.2 GRAD AV GEMENSAM IDENTITET	9
3.3 LEGITIMITET	9
4 SVAGA OCH MISSLYCKADE STATER	11
4.1 SÖNDERFALLSPROCESSEN OCH DESS KONSEKVENSER	11
5 SÖNDERFALLANDE STATER UTIFRÅN TRE PERSPEKTIV.....	13
5.1 DET TEMATISKA PERSPEKTIVET.....	13
5.1.1 <i>Militär styrka</i>	13
5.1.2 <i>Politisk stabilitet</i>	14
5.1.3 <i>Ekonomisk utveckling</i>	16
5.1.4 <i>Samhällets kollektiva identitet och samhörighet</i>	17
5.1.5 <i>Miljösäkerhet</i>	18
5.2 AKTÖRSPERSPEKTIVET	19
5.2.1 <i>Statliga aktörers unika roll</i>	19
5.2.2 <i>Icke-statliga aktörer</i>	20
5.2.3 <i>NGO:er och privata företag</i>	22
5.2.4 <i>Världssamfundets insatser</i>	23
5.3 REGIONPERSPEKTIVET.....	26
5.3.1 <i>Afrika söder om Saharas regionala säkerhetskomplex</i>	27
6 SLUTSATSER OCH TRENDER	29
6.1 SLUTSATSER.....	29
6.2 TRENDER	30

Sammanfattning

Staters misslyckande¹ kan beskrivas som en nedåtgående spiral där regimens styrning och statliga funktioner blir allt svagare och till slut upphör helt. I och med att misslyckade och sönderfallande stater i princip saknar territoriell kontroll ses dessa efter 11 septemberattackerna 2001 som potentiella frizoner för terrorister, och utgör därmed ett hot mot internationell fred och säkerhet. Detta leder till att rättigheten att ingripa i en sönderfallande stats angelägenheter ses som alltmer självklar, både när det gäller att skydda egna intressen eller när det gäller ingripanden på humanitär grund.

Syftet med studien har varit att genomföra en analys av området "Sönderfallande stater", att ge en överblick över problemområdet och möjlig utveckling åren 2017-2027. I studiens uppdrag ingick att särskilt beakta riskerna relaterade till sönderfallande stater som kan komma att påverka Sverige i aktuellt tidsperspektiv.

Trenderna som presenteras nedan utgår där inget annat anges ifrån författarens egna tolkningar av utvecklingen när det gäller fenomenet med sönderfallande stater. Trenderna utgår ifrån dagsläget, möjlig utveckling och hur detta kan komma att påverka dels sönderfallande stater i sig, dels Försvarsmaktens uppgifter i internationella insatser i ett 20-årsperspektiv.

Trender

- Ingenting i den här studien tyder på att problemen med sönderfallande stater kommer att upphöra i den relativt närliggande framtid som ett 20-årsperspektiv utgör. Snarare tenderar svaga stater att fortsätta skapa osäkerhet lokalt, regionalt och ofta i förlängningen även globalt.
- Misslyckade stater (utan regim) blir troligen rent praktiskt ett hanterbart problem för världssamfundet, så till vida att man internationellt blir allt mer överens om hur lagar och regler skall användas och utvecklas. Fredsuppehållande koncept kommer troligen att utvecklas både generellt och specifikt, med fokus på processer som genererar intern samhörighet och legitimitet och därmed stärker samhälle och stat.
- Allt mer avancerade system för tidig varning kommer att medföra att signaler om sönderfallsprocesser kan fångas upp snabbare än idag. Informations- och underrättelseverksamheten prioriteras och utvecklas på alla områden. Inte minst när det gäller selektering, prioritering och informationsdelning.
- Ansvar för att agera (tidigt) vid statligt sönderfall kommer troligen primärt att ligga främst hos regionala aktörer. Den postmoderna utvecklingen inom främst EU och AU med ökad integrering och allt fler gemensamma funktioner leder till ökade krav på kompetens och specialisering inom FM. Nordic Battlegroup ett exempel på denna utveckling.
- Koordinering av verksamheter på olika nivåer och ökad effektivitet kommer att krävas av effektivitetsskäl, inte minst efter krav från givarna, när det gäller internationella insatser.
- Väpnade insatser i inomstatliga konflikter kommer troligen att ske genom ett allt mer utvecklat beställar-utförarkoncept, där FN kvarstår som huvudsaklig mandatgivare men genomförandet främst sköts av regionala organisationer eller koalitioner. Ökat utnyttjande av privata militära företag för olika typer av uppgifter leder till att Försvarsmakten kan komma att ingå i insatser tillsammans med allt fler aktörer i olika konstellationer. En ökad privatisering leder troligen till ökad konkurrensutsättning.
- När allt fler stater styrs med demokratiska styrmodeller samtidigt som svårlösta konflikter kvarstår, finns en risk för väpnade konflikter mellan "nya" – ofta svaga – och "gamla" demokratier.

---

¹ I den här rapporten används "sönderfallande stat" när det handlar om sönderfallsprocessen medan "misslyckad stat" används för att beskriva tillståndet i ett senare skede av processen.

1. Inledning

1.1. Bakgrund till uppdraget

Analysen i denna FOI-rapport genomfördes huvudsakligen under våren 2006. Tillsammans med ett antal andra, såväl geografiska som aktörsrelaterade, analyser inom olika områden har det inom ramen för projektet FoRMA lämnats som underlag till Försvarmaktens Perspektivplanering. Tanken har varit att dessa underlag skall kunna ge Försvarmakten ett brett underlag avseende den långsiktiga utvecklingen på områden som kan tänkas forma de uppgifter som myndigheten kommer att ställas inför på 20 års sikt.

Arbetet med de olika delarna av omvärldsanalysen genomfördes inom ramen för FoRMA för första gången under 2004-2005. Det kan komma att utvärderas både avseende form och innehåll, för att fortsättningsvis kunna bidra med underlag som stämmer väl med de behov som Försvarmaktens långsiktiga planering genererar.

1.2. Syfte, metod och avgränsningar

Syfte

Syftet med studien har varit att genomföra en analys av området "Sönderfallande stater", att ge en överblick över problemområdet och tänkbara förklaringar till statligt sönderfall 2017-2027. I studiens uppdrag ingick att särskilt beakta riskerna relaterade till sönderfallande stater som kan komma att påverka Sverige i aktuellt tidsperspektiv.

Metod och angreppssätt

Studien har genomförts som en litteraturstudie och är i huvudsak deskriptiv. Informationen har tagits fram med hjälp av relevant litteratur och genom artikelsökningar på Internet. Rapporten beskriver tänkbara alternativa förklaringar till att stater kan komma att falla sönder. Beskrivningen har beaktat:

1. Aktörsrelaterade förklaringar
2. Regionala förklaringar
3. Tematiska förklaringar

Rapporten inleds med en kort genomgång av suveräna stater, deras roll och relativa styrka och svaghet. När det gäller staters utveckling har jag utgått ifrån Coopers idéer om det postmoderna systemet. Rapporten är vidare uppbyggd kring tre perspektiv; Det tematiska perspektivet utgår från Buzan, Wæver och de Wildes vidgade säkerhetsbegrepp (1998) och delas in fem sektorer: Militär styrka, politisk stabilitet, ekonomisk utveckling, samhällets kollektiva identitet och samhörighet samt miljösäkerhet; Aktörsperspektivet beskriver olika aktörers påverkan på dynamiken i sönderfallande stater; Regionperspektivet utgår från Buzan & Wævers regionindelning (2003). Sist i studien redovisas möjliga trender 2017-2027.

Avgränsningar

Den här studien beskriver inga alternativa framtidsscenarier.² I studien används Buzan, Wæver och de Wildes analyser av säkerhet som utgångspunkt för att beskriva fenomenet med sönderfallande stater. De teoretiska ställningstaganden och resonemang som författarnas begreppsapparat och slutsatser bygger på redovisas inte i den här studien, inte heller alternativa paradigmer inom området internationella relationer. För en genomgång av dessa hänvisas till Buzan, Wæver och de Wildes litteratur.

---

² För framtidsscenarier med tidsperspektivet 2015, se Tunberger, J., Blomqvist, J., Andersson, B., Granholm, N., Lohmander, S. (2006). *Strategi för det oväntade 3 – Den nya osäkerheten*. Totalförsvarets forskningsinstitut, maj, 2006. FOI-R—1981—SE.

2. Bakgrund, definitioner och begrepp

2.1 Begreppet stat

Begreppet stat har sedan antiken definierats på olika sätt med hänsyn till karaktär, organisation och uppgifter. En definition från 1918 som fått stort genomslag beskriver en stat som ett *samhälle som kontrollerar sitt territorium inom geografiskt definierade gränser och besitter monopol på legitim användning av fysiskt våld inom statens territorium* (Weber, 1978). Vanligen görs tillägget att det, i enlighet med Montevideodeklarationens definition från 1933, skall finnas en regim samt förmåga att ingå relationer med andra stater.³

För att ett samhälle skall accepteras som stat internationellt krävs ett officiellt erkännande från andra stater. Att en ny stat erhåller fullt medlemskap i FN kan ses som ett riktmärke för internationellt erkännande.⁴

Enligt FN-stadgan (artikel 4, kap. 2) beslutar generalförsamlingen om en stats medlemskap efter rekommendation från säkerhetsrådet. När en stat har uppnått status som internationellt erkänd påverkar inte tillfälliga avbrott i central maktutövning orsakad av t.ex. interna strider eller ockupation statens existens. Staten består normalt, även när statsapparaten kollapsat och nationell ledning saknats under lång tid som i Somalia (Ruysenaars, 2004).

Enligt Buzan (1991) krävs tre grundläggande komponenter för att stat skall kunna definieras:

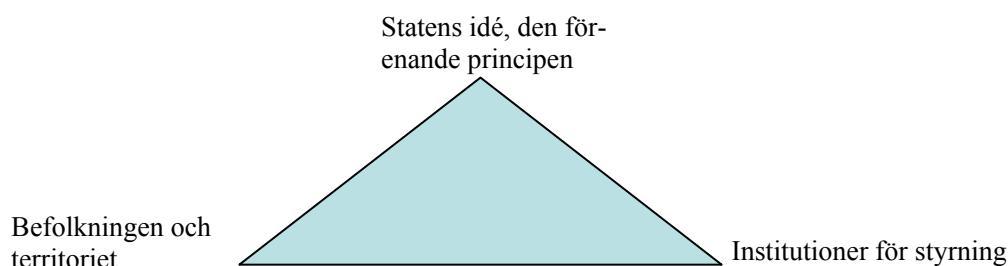
1. *En idé om en stat – en förenande princip* – som ger staten legitimitet hos befolkningen, vilket medför att de underordnar sig den statliga auktoriteten. Grunden för en sådan idé finns huvudsakligen i nationen⁵ och i ideologier (politiska, ekonomiska, religiösa, sociala) för organiseringen av en stat. Om inte idén om staten är ordentligt införlivad hos befolkningen saknar staten som helhet en säker grund att bygga på.
2. *Institutionella uttryck för styrning – hela samhällsapparaten* – som omfattar verkställande, lagstiftande, administrativa samt juridiska institutioner och även lagar, procedurer och normer under vilka dessa skall agera. Den institutionella komponenten kan, där befolkningens idé om staten och därmed legitimiteten, är svag, med våld påtvinga befolkningen den styrande elitens idéer, vilket leder till att rädsla kan bli den förenande principen och att regimen kräver lydnad i stället för lojalitet.
3. *En fysisk bas som utgörs av befolkningen och territoriet.*

---

³ "The Montevideo Convention on the Rights and Duties of States" undertecknades i Montevideo, Uruguay i december, 1933 under the Seventh International Conference of American States.

⁴ Erkännande av stater hör till folkrättens område. Det är dock inte entydigt om exakt vad som krävs eller när en stat skall erkännas. Detta medför att erkännande av nya stater i hög grad är en politisk fråga. (Ex. på inte fullt ut erkända utbrytarstater: Nordcypern, Somaliland, Transnistrien i östra Moldavien).

⁵ Grundläggande avser begreppet "nation" inte stater utan relaterar till begreppet "folk", dvs. människor som knyts samman av en gemensam identitet, t.ex. gemensam härkomst och kultur, gemensamt språk eller gemensam religion. Basen för de nationella identiteterna kan variera, och varje nation bygger på subjektiva föreställningar om vad som karakteriserar identiteten. Nationstillhörigheten uppfattas som central för medlemmarna, och tryggheten av nationens fortlevnad har antagits förutsätta kontroll över en egen stat, en nationalstat (NE).

Figur 1. En stats grundkomponenter (efter Buzan, 1991).

Det som ytterligare krävs för att särskilja stater från andra typer av organisationer är storlek (territoriet måste vara tillräckligt stort för att staten skall kunna uppfylla en rad funktioner och ha en relativt permanent konstruktion), och suveränitet (självstyret som binder ihop territorium – politik – samhälle).

2.1.1 Den misslyckade staten

Termen ”failed states” är kontroversiell och det är oklart när en stat skall räknas som ”failed” i bemärkelsen misslyckad. ”Failed states” behöver ställas mot ”successful states” som generellt avser stater som tillhandahåller dels grundläggande säkerhet i form av skydd mot interna och externa hot, dels ser till att medborgarna har tillgång till ett visst mått av social service och välfärd (CDI, 1999). I den här rapporten används ”sönderfallande stat” när det handlar om processen medan ”misslyckad stat” används för att beskriva tillståndet i ett senare skede av sönderfallsprocessen.

2.2 Den suveräna staten som grund för den internationella arkitekturen

2.2.1 Den traditionella moderna staten

I Europa utvecklades det westfaliska statssystemet i mitten på 1600-talet. Suveränitetsprincipen⁶, att varje stat har rätt att bestämma över sina inre angelägenheter utan ingripande från andra stater, sattes i centrum. De s.k. moderna staterna byggdes upp för att kunna utöva inre och yttre kontroll av territoriet, vilket gynnade uppbyggandet av byråkratiska strukturer och en stark militär kapacitet. Den moderna staten (Cooper, 2002) blev garant för att upprätthålla inre ordning medan yttre ordning skapades genom maktbalans mellan olika allianser av stater. Till de moderna staterna hör flertalet av världens stater inklusive USA, Indien och Kina, vilket visar att utvecklingen från den moderna staten mot överstatlighet och integrering (enl. Cooper den postmoderna utvecklingen) inte är ett fenomen där västvärlden utvecklas gemensamt.

Efter andra världskriget skapades en rad internationella organisationer baserade på den suveräna staten och en juridisk likställighet mellan stater, även om den juridiska likställigheten kan diskuteras när det gäller hur makten fördelas mellan staterna i dessa organisationer.⁷ Transnationella problem skulle lösas genom frivilligt samarbete inom de nya institutionerna som FN, Internationella valutafonden (IMF) och Världsbanken samt en rad regionala organisationer som Nato och dåvarande EG (*Failed and Collapsed States in the International System*, 2003). FN var tänkt att kunna agera i internationella kriser och konflikter, men det kalla krigets bilaterala motsättningar försvårade eller omöjliggjorde eniga beslut i FN:s säkerhetsråd.

⁶ Suveränitet är en folkrättslig term för en stats självständighet och oavhängighet i förhållande till andra stater (*extern suveränitet*) och för dess maktmonopol inom det egna territoriet (*intern suveränitet*) (NE).

⁷ Det är t.ex. bara fem permanenta medlemmarna i FN:s säkerhetsråd (Frankrike, Kina, Ryska federationen, Storbritannien och USA). Enbart dessa har vetorätt och kan hindra en resolution när det gäller beslut om t.ex. användande av tvångsmedel (NE).

Utvecklingen efter kalla kriget har lett fram till en gradvis förändring hos världssamfundet i synen på suveränitetens okränkbarhet. Systemet med militärt starka självständiga stater blev ingen självklar garant för fred, vare sig mellan eller inom stater. Regimer hade i praktiken rätt att systematiskt förtrycka och mörda inom landet, att militärt hota sina grannar samt att alternativt stödja terrorism och/eller att utveckla och använda massförstörelsevapen. Exempel på stater som av västvärlden utpekats som ”rogue states” – stater som kan ses som hot mot världsfreden – är Libyen (fram till relativt nyligen), Irak samt Nordkorea, som i dagarna (juli 2006) väckt starka reaktioner hos bl.a. USA och Japan genom att genomföra nya robottester med långdistansrobot Taepodong 2 (Norden-gren, 2006).⁸

I och med att FN:s säkerhetsråd i början av 1990-talet blev mer beslutsamt antogs fler resolutioner om väpnade insatser i suveräna stater utan medgivande från insatslandet. Insatserna i Somalia 1993-95 och i Jugoslavien 1999 är exempel på detta. Frågan om staters suveränitet i förhållande till människors rättigheter och internationell fred och säkerhet flyttades snabbt upp på agendan och en förändring i synen på suveränitetens okränkbarhet och icke-inblandning i staters inre angelägenheter växte fram. Också den svenska regeringen har uttryckt sitt stöd för en sådan förändring. Ett exempel på detta är det tal utrikesminister Laila Freivalds höll under Folk och Försvar i Sälen, 16 januari, 2005:

”Vi får samtidigt ett nytt, förändrat suveränitetsbegrepp, en förändrad uppfattning om vad som är statens uppgift. Om suveränitet traditionellt förknippats med nationell säkerhet, med staters säkerhet, handlar suveränitet idag i allt högre utsträckning om att värna människors säkerhet. Det är inte en uppsättning rättigheter och privilegier som stater och regeringar kan skydda sig med. I stället är suveränitet idag ett ansvar.”

2.2.2 Misslyckade staters återgång till premodern kaotisk fas

Misslyckade stater återgår helt eller delvis till en premodern fas som föregår utvecklingen av moderna stater (Cooper, 2002). De premoderna staterna utmärktes av att de saknade centralmakt. En återgång till detta stadium innebär att graden av statlig territoriell kontroll är låg eller icke-existerande, våldsmonopolet förlorat och de statliga strukturerna obefintliga. Parallella maktintressen strider och befolkningen har återgått till prestatliga lokala strukturer som t.ex. klaner. Även när kaos råder i en stat och det i princip saknas en statlig regim, är staten fortfarande suverän i förhållande till andra stater och en insats av FN eller andra utan samtycke kan fortfarande ses som en kränkning av suveräniteten, trots den framväxande förändringen i synen på suveränitetens status.

Synen på vad som anses utgöra hot mot internationell fred och säkerhet har breddats och kommer inte längre enbart från ”rogue states” (Nguyen, 2005). Hot från icke-statliga aktörer har prioriterats högt efter 11 september, 2001. Detta har lett till att fokus riktats mot misslyckade stater där den obefintliga territoriella kontrollen gör dem till potentiell (och trolig) hemvist för illegal verksamhet. Om ingen regim finns och territoriell kontroll saknas är det svårt att utkräva ansvar på statsnivå, vilket är det normala förfarandet vid hanteringen av ”rogue states”. Ett exempel är Afghanistans oförmåga att kontrollera sina gränser vilket anses ha bidragit till att göra 11 septemberattackerna möjliga. Händelsen lyfte fram frågan om staters kontroll över sitt territorium och dess ansvar för det som pågår där (Chandler, 2005). Ett annat exempel är Israels invasion av Libanon där ett av skälen anges vara den libanesiska regeringens oförmåga att kontrollera Hizbollah och förhindra dess attacker mot Israel (Azar, 2006).

2.2.3 Den postmoderna utvecklingen mot överstatlighet

Ett enat EU kommer inte att bli en superstat, utan ett EU som har besegrat den gamla uppdelningen och förenats genom gemensamma värden och gemensamma identiteter. Denna bredare union kommer att bli en helt unik konstruktion

---

⁸ Nordkorea chockade världen redan 1998 då man provsköt en Taepodong 1 robot som flög över Japan och störtade i Stilla havet.

som inte motsvarar någon annan form av politisk organisation som för närvarande existerar eller tidigare har existerat. Den grundas på idén om att när ländernas suveränitet förenas ökar suveräniteten på många områden (Straw, 2002).

Utvecklingen från moderna stater mot mer integrerat system med tilltagande överstatlighet har lyfts fram i den brittiske diplomaten Robert Coopers (2000) vision om det postmoderna systemet. Staterna i det postmoderna systemet bygger sina relationer gemensamt utifrån öppenhet, ökad integration inom t.ex. lagstiftning, ekonomi och försvar. Denna utveckling är tydligast i Europa där medlemsstaterna frivilligt avstår delar av sin suveränitet till förmån för EU. Till systemet hör även ömsesidigt beroende, icke-våldslösningar på konflikter samt utvecklingen av ”moralisk medvetenhet” (Cooper, 2002).

Den postmoderna utvecklingen får konsekvenser för synen på staters suveränitet. Enligt Cooper (2002) krävs att postmoderna stater arbetar efter ”double standards”: öppenhet och gemensam säkerhet för de postmoderna staterna som inte går i krig med varandra; våldsanvändning när det gäller hot från traditionella moderna stater. Som exempel ges Iraks invasion i Kuwait 1990 och Milosevic i f.d. Jugoslavien där aggressorn straffades av överlägsna koalitioner. Även intervention i premodern kaos är enligt Cooper (2002) oundvikligt och han föreslår en ny slags imperialism grundad på mänskliga rättigheter och globala värden för att bringa ordning i kaos baserat på 1) frivillighet via den globala ekonomin och internationella institutioner som IMF och Världsbanken samt 2) tvång via intervention av grannländer i en sönderfallande stat för att skapa stabilitet, t.ex. insatserna i Bosnien och Kosovo.

Ett annat exempel på postmodernt system utgörs av den pan-afrikanska utvecklingen inom Afrikanska Unionen (AU) som ett regionalt alternativ till de ofta svaga staterna i Afrika söder om Sahara (se vidare avsnitt 5.4.).

3 Skalan stark – svag

Skalan stark – svag handlar om regimen kapacitet att upprätthålla kontroll och legitimitet externt och internt samt hur starkt samhället identifierar sig med och är lojala mot staten. En stat har flera fördelar som skyddsobjekt: den geografiska avgränsningen; dess juridiska status samt den höga grad av legitimitet som ofta finns när det gäller skydd av suveräniteten externt och rätt till självbestämmande internt. Statens maktställning och organisatoriska konstruktion är en annan fördel, liksom det faktum att staten utgör en avgränsad enhet där sociala konstruktioner som identitet och välbefinnande kan ha goda möjligheter att utvecklas till en övergripande kollektiv identitet på den statliga nivån. Denna utveckling är dock långt ifrån självklar. Den kontroll, kollektiva identitet och legitimitet som krävs för inre och yttre stabilitet saknas i många svaga stater som riskerar att hamna i en nedbrytande process som ytterst slutar i kollaps.

3.1 Grad av kontroll

När det gäller kriterierna för vad som formellt krävs av regimen i en suverän stat – territoriell kontroll, monopol på legitimt våld etc. kan ”absolut kontroll” utgöra den ena extreman på skalan stark – svag och ”ingen kontroll” den andra. Få stater kan räknas till extremerna på denna skala, de flesta regimer har varierande grad av kontroll över statens territorium. Vad som räknas som betydelsefullt att kontrollera förändras över tid och är en politisk fråga som i hög grad styrs av vilka resurser som finns till förfogande. Grad av kontroll är starkt kopplad till hur utvecklade och välfungerande de statliga institutionerna är och med vilken tyngd makten utövas. De ursprungliga kriterierna för en stark stat innehåller i sig inga normer för ont eller gott styre, vilket gör att även diktaturer med hög grad av kontroll kan räknas som starka stater. Dock görs idag ofta även tillägget att en stat för att räknas som stark skall klara av att generera en godtagbar nivå på samhällsservice och trygghet till sin befolkning (Rotberg, 2003).

3.2 Grad av gemensam identitet

Graden av gemensam identitet hänger samman med statens idé och förenande principer och i vilken utsträckning invånarna identifierar sig med staten som objekt. En viktig dimension när det gäller en stats utveckling och styrka är i vilken mån det finns en kollektiv identitet som sammanfaller med staten och hur denna förmår hävda sig gentemot andra konkurrerande identifikationsobjekt som t.ex. den egna etniska gruppen. Samhället kan dock vara starkt även om staten är svag i förhållande till omgivande stater, som t.ex. Libanon (Sheridan 2006).

3.3 Legitimitet

Legitimitet är en viktig variabel när det gäller att förstå den relativa styrkan och svagheten hos stater (Holsti, 1996). Vertikal legitimitet kännetecknar rätten att styra – kopplingen mellan samhälle, politiska institutioner och regim. När regimen anspråk på legitimitet inte accepteras av majoriteten krävs endera en förändring eller att människorna övertygas om dess berättigande. Perioder av omvälvningar och snabba förändringar påverkar förutsättningarna negativt medan stark vertikal legitimitet skapas när regimen vilja och befolkningens förväntningar sammanfaller. Horisontell legitimitet handlar om gränserna och kriterierna för tillhörighet i den styrande politiska gemenskapen. När olika grupper inom staten accepterar och tolererar varandra är den horisontella legitimiteten hög. Omvänt gäller att om en eller flera grupper systematiskt och över en längre tid dominerar och förtrycker andra grupper förstörs möjligheterna att uppnå horisontell legitimitet (exempel är Sudan och Nordirland). Ett politiskt system som institutionaliserar utanförskap utestänger ”de andra” från möjligheter att påverka (maktutövning), rätt till välfärd och i vissa fall även från rätten att existera. De utestängda förlorar därmed lojaliteten till andra grupper och/eller till regimen (Holsti, 1996).

Legitimiteten vilar ytterst på en form av socialt kontrakt mellan huvudaktörerna i samhället: stat, marknad och det civila samhället. Kontraktet bör uppfylla minst tre kriterier: a) statens våldsanvändning är förutsägbar och begränsad; b) staten garanterar eller bidrar till en miniminivå för

medborgarnas ekonomiska välfärd och fysiska säkerhet; c) invånarna har ett visst mått av kontroll över politik, hur makten utövas och av vem (Wallenstein, 1994). Förmåga att få till stånd en välfärdsutveckling och att upprätthålla trygghet är viktiga komponenter för en regims legitimitet och omfattas av: skydd mot politiskt och kriminellt våld, medborgerliga fri- och rättigheter, möjligheter till ekonomisk tillväxt, ett fungerande rättssystem med oberoende domstolar samt sociala funktioner som t.ex. sjukvård, skolor och infrastruktur (Rotberg, 2003; 2004).

4 Svaga och misslyckade stater

“(...) most so-called failed states were never really states in the first place, at least not in anything more than a technical sense. Afghanistan was never a functioning modern state; neither was Congo, or Sierra Leone, or Somalia, or most of the dozens of states that have been characterized in the past decade as failed or failing.” (Brooks, 2005).

Begreppet *svaga stater* omfattar ett brett fält av stater i kris. De kan vara naturligt svaga p.g.a. geografiska, fysiska eller grundläggande ekonomiska begränsningar, eller tillfälligtvis svaga p.g.a. interna stridigheter. Flera stater har bildats utan att ha reella förutsättningar att fungera annat än rent tekniskt, t.ex. Somalia. Dessa har aldrig varit ”lyckade stater” som övergått till att bli misslyckade, de har helt enkelt varit icke-fungerande stater sedan de bildades. En svag stat karaktäriseras av: (Brooks, 2005)

- a) Bristande sammanhållning och konsensus om vilka organiserande principer som skall ligga till grund för vem/vilka som skall ha tillträde till makten samt hur denna skall utövas;
- b) bristande förmåga och/eller politisk vilja hos statliga myndigheter att tillgodose alla medborgare en miniminivå för säkerhet och välfärd;
- c) stor sårbarhet inför yttre politiska och ekonomiska krafter.

Dessutom utmärks svaga stater av låg grad av horisontell legitimitet: maktinnehavarna representerar enbart en mindre del av medborgarna (Ohlson, Söderberg 2002).

Generellt kan sägas att en *stat anses misslyckad* när de kriterier som utgör grunderna för en suverän stat inte uppfylls och regimen sammantaget: inte klarar av att kontrollera sitt territorium; inte kan upprätthålla monopol på våldsanvändning inom statens gränser; inte uppfattas som legitim av en betydande majoritet av befolkningen; inte kan upprätthålla inre säkerhet samt; inte klarar av att leverera samhällsservice och trygghet till medborgarna (the Failed State Index).⁹ *Kollapsade stater* är en ovanlig och extrem variant av misslyckad stat där en övergripande hierarkisk ordning för makt och maktutövning liksom statliga juridiska system och institutioner i praktiken saknas helt och statsmakten har ersatts av lokala ledare, ofta länkade till klan eller annan gruppindelning som styr utifrån traditionella modeller. De lokala enheterna kan i vissa fall fungera, även om de inte erkänns av omvärlden, som t.ex. i fallet Somaliland – den del av det då sönderfallande Somalia som 18 maj, 1991 förklarade sig som en självständig stat (Rotberg, 2003).

4.1 Sönderfallsprocessen och dess konsekvenser

“The phrase “failed states” evokes images of a country in complete anarchy. But sometimes states fail more quietly, when they cease to be able to provide any level of services to their people, or to control their territory in anything but name. This sort of collapse began to seem particularly plausible in southern Africa, where three countries have HIV-infection rates approaching half the adult population and even those qualifying as “better off” have one in four adults infected.” (Nolen, 2006)

En stats sönderfall är en process där statens institutioner för styrning slutligen i princip upphör att fungera och grundläggande funktioner som polis- och rättsväsen sätts ur spel. I takt med att regimens förmåga avtar lämnas plats för lokala ledare, krigsherrar och andra icke-statliga aktörer. Detta kan ske relativt snabbt genom organiserade statskupper eller externt maktövertagande genom invasion, men vanligen är staters sönderfall en gradvis process. Långvarig intern maktkamp och/eller externa påtryckningar som t.ex. ekonomiska sanktioner har ofta pågått en längre tid och de statliga funktionerna har försvagats successivt. Andra orsaker är återkommande svårbemästrade naturfenomen som torka, samt sjukdomar som framförallt AIDS-epidemin som orsakar stora de-

---

⁹ En reflektion är att dessa kriterier måste sättas in i ett sammanhang för att inte omfatta merparten av världens stater. Tid och rum spelar roll likaså vilken art och grad av kontroll som avses. En regim kan förlora kontrollen en kortare tid för att sedan återta den, alternativt sakna kontroll över en mindre del av territoriet (t.ex. ett gränsområde) utan att därför räknas som sönderfallen. Även välfärd bestäms till stor del av sammanhanget. Det är inte självklart vilka som skall omfattas av vad och hur mycket som rimligen kan genereras utifrån de resurser och system som finns. Inte heller vad som är minimistandard.

mografiska förändringar bl.a. i södra Afrika där medellivslängden i vissa områden sjunkit drastiskt (Nolen, 2006).

Förutom statsapparaten drabbas i de flesta fall även den tekniska infrastrukturen som väg- och transportnät, försörjningen av el och vatten, telekommunikation, utbildnings- och sjukvårdsväsen etc. av sönderfallet. En konsekvens av detta är att de ofta redan dåliga villkoren för de fattigare delarna av befolkningen förvärras och att normalt hanterbara sjukdomar och andra skador förblir obehandlade. Tillgången till välfärd blir helt beroende av framväxande lokala aktörer, FN och internationella hjälporganisationer, privata initiativ eller åtgärder ad hoc.

När stora stater faller sönder får detta allvarliga konsekvenser, särskilt för närliggande stater. Failed State Index har listat flera stater i farozonen som t.ex. Indonesien (242 miljoner invånare), Pakistan (162 miljoner), Ryssland (143 miljoner), Nigeria (129 miljoner) och DR Kongo (60 miljoner). DR Kongo har i hög grad redan fallit samman.¹⁰ Erfarenheter visar att stora staters sönderfall kan utgöra en utlösande faktor för konflikter i närområdet och leda till humanitära kriser. Kollapsen i DR Kongo (även kallad Afrikas första världskrig), delvis påskyndad av inbördeskriget i Rwanda, ledde till militär inblandning från minst sju andra stater. Jugoslaviens upplösning, liten i jämförelse, ledde till flyktingströmmar i Västeuropa, skapade oro i flera grannländer och ledde till insatser från NATO, EU, FN och OSSE (Foreign Policy^a, 2005).

---

¹⁰ Hopp finns dock om en fredlig utveckling i DR Kongo i och med det demokratiska val, det första på 40 år, som hölls i DR Kongo sommaren/hösten 2006. Valet vanns av den sittande presidenten Joseph Kabila.

5 Sönderfallande stater utifrån tre perspektiv

*World leaders once worried about who was amassing power; now they worry about the absence of it.*¹¹

Vad innebär en stats sönderfall? Hur påverkas landet internt och vilken betydelse får detta för relationerna till omvärlden? Nedan ges tre perspektiv på statligt misslyckande:

- Det tematiska perspektivet koncentrerat till fem sektorer utifrån Buzan et al (1998): den militära, den politiska och den ekonomiska sektorn samt samhällssektorn och miljösektorn
- Aktörsperspektivet samt
- Regionperspektivet, utifrån Buzans och Wævers (2003) teori om regionala säkerhetskomplex.

5.1 Det tematiska perspektivet

Buzans (1991; 1998) utvidgade säkerhetsbegrepp med indelning av säkerhet i fem olika sektorer – den militära, den politiska, den ekonomiska, samhällssektorn och miljösektorn – kan ligga som grund för att identifiera och förstå hoten mot en stats stabilitet. Sektorerna överlappar ofta varandra men ger trots detta en fungerande struktur för att identifiera och analysera traditionella och nya säkerhetsproblem.

Inom den politiska och den militära sektorn har hot mot staten traditionellt haft större tyngd än hot både mot mänskligheten i stort – även om försök görs när det gäller t. ex utvecklingen av kärnvapen – och hot riktade mot individer och grupper. Individen har dock fått allt större utrymme som skyddsobjekt när det gäller principiella frågor som t.ex. mänskliga rättigheter. Också på den globala nivån där det är svårt att utveckla en universell vi-känsla som legitimerar allomfattande skyddsobjekt, har medvetenheten om kollektiva hot inom främst miljösektorn ökat allt mer.

5.1.1 Militär styrka

Den militära sektorn, som oftast förknippas med den moderna statens styrka, är starkt kopplad till den fysiska basen, territoriet. Traditionellt handlar det om hur effektivt staten kan försvara sin suveränitet externt gentemot andra stater. Enligt militärteoretikern William S Lind definierar statlig militärmakt krig mer eller mindre som det de är förberedda, utrustade och övade för att hantera. För militären i många moderna stater innebär detta att krig fortfarande definieras enligt kalla krigets modell med klara regler och kontrollerat utfall, samtidigt som verkligheten i dag omfattar många nya aktörer och förutsättningar (Stannard, 2006). Hizbollahs raketattacker mot israeliskt territorium under konflikten sommaren 2006 visar att en icke-statlig decentraliserad aktör framgångsrikt kan utmana en militärt överlägsen modern stat. En av förklaringarna till detta kan vara att aktörerna delvis utkämpar olika krig: Medan Israel i traditionell ordning främst koncentrerat sig på att slå ut mål i Libanon, har Hizbollah med sin i jämförelse starkt begränsade vapenarsenal varit mer inriktade på att skapa osäkerhet i Israel och att dels öka sin politiska makt internt, dels stärka sin position i Arabvärlden (Stannard, 2006).

Att hålla stora statliga, ständigt beredda och uppgraderade arméer är dyrt och krävande och frångås successivt i den postmoderna utvecklingen. I en tid där hoten främst upplevs komma från territoriellt obundna icke-statliga aktörer som har andra mål än invasion, blir samverkan mellan stater, inte minst när det gäller underrättelser, prioriterat. Utvecklingen går allt mer mot en regionalisering av den militära sektorn, där olika regionala organisationer och allianser tillsammans skapar säkerhetskoncept och där specialisering och kostnader för ett effektivt försvar kan fördelas mellan medlemmarna. En annan trend är den ökande privatiseringen av militär verksamhet (se avsnitt 5.2.2).

---

¹¹ Citatet hämtat från Failed States Index.

Internt handlar styrka inom den militära sektorn om regimen förmåga att upprätthålla monopol på legitim våldsanvändning inom landet. Interna hot kan komma från grupper som av olika skäl utmanar regimen våldsmonopol: 1) genom väpnade uppror och statskupper där den sittande regimen störtas och en ny installeras som återupprättar ordningen. 2) genom väpnade kamp gällande självständighet för en del av landet, vilket kan leda till att en ny stat uppstår; eller 3) genom att utveckla egna strukturer som omfattar och reglerar våldsanvändning och som regimen saknar kontroll över, som t.ex. gerillagrupper och drokarteller i Colombia (Mason, 2003) I dessa fall kan det utvecklas en ”stat i staten” som lever sitt eget liv.

Hot mot en stat behöver dock inte komma från interna eller externa aktörer. I t.ex. Malawi har Aids-epidemins utbredning (2004) medfört att de militära styrkornas antal sjunkit till under 50 % av vad regeringen anser som nödvändigt för att upprätthålla nationell säkerhet (Nolen, 2006).

Oavsett om de är interna eller externa, riskerar återkommande och svårbemästrade hot mot den gällande ordningen att permanenta instabilitet. När regimer upplöses eller störtas växer mindre enheter fram som bärare av militär (o)säkerhet. Klanstriderna i Somalia efter Siad Barres fall 1990 samt det ökande sekteristiska våldet och det envisa motståndet mot den USA-ledda invasionen i Irak är exempel på detta.

5.1.2 Politisk stabilitet

Den politiska sektorn omfattar en stats organisatoriska stabilitet. Här återfinns grundläggande ideologiska antaganden, statsskick samt institutioner och system för maktutövning vilka ger regimen dess legitimitet. Externa hot inom den politiska sektorn riktas mot staten som erkänd aktör (företräd av regimen) på den internationella arenan medan interna hot riktas mot legitimiteten för statens grundläggande ideologi och konstitution.

Politiska attacker mot den styrande ideologin, det politiska systemet och dess maktutövande institutioner hotar vanligtvis inte staten som objekt, utan snarare den sittande regimen och den rådande sociala maktstrukturen. När den politiska sektorn hotas eller försvagas flyttas makten ofta till en stark enskild person eller aktör som enväldigt fattar de politiska besluten. I allmänhet medför detta en omfattande inskränkning av yttrandefrihet och debatt. Den sittande regimen slåss inte längre för staten i sig utan för sin egen överlevnad. Kampen riktas då främst mot att försvara landets centrala delar medan yttre områden lämnas åt sitt öde, något som ger politiska motståndare utrymme och möjlighet att bygga upp baser och verksamhet som genererar legitimitet från den lokala befolkningen. Både svaga och starka stater är känsliga för hot mot den politiska sektorn och regimer använder ofta våldsamma och drastiska metoder för att försvara sin politik och behålla makten. Rädslan för kommunistiskt inflytande i USA under 1950-talet som ledde till regelrätta förföljelser av enskilda är ett exempel på detta, Stalinismen i Sovjetunionen där meningsmotståndare kontinuerligt förpassades till läger och/eller avrättades ett mer extremt sådant.

Styrmodellernas betydelse

En betydelsefull faktor när det gäller fenomenet med misslyckade stater är vilken typ av regim som faller sönder, hur landet styrs traditionellt och hur en ny regim kan tänkas se ut. Fördelning av makt inom stater samt metoder och medel för maktutövning varierar och förändras över tid. Historia, traditioner, politiska ideologier och religion är viktiga faktorer som påverkar hur makten är fördelad och vilken styrmodell som används i en enskild stat. Ytterligare faktorer är tidsströmningar, statens förmåga att upprätthålla inre och yttre säkerhet, påverkan från andra stater, ekonomisk utveckling etc.

För att bli fullt ut erkänd på den internationella arenan krävs idag att regimerna satsar på någon form av demokratisk utveckling, även om olika former av icke-demokratiskt styre accepteras internationellt i varierande grad, beroende på staternas position och betydelse internationellt, t.ex.

Fidel Castros enpartidiktatur på Kuba, Ibn Sauds monarki i Saudi-Arabien och den socialistiska diktaturen i Kina. Krav på införandet av ett demokratiskt system ställs ofta på stater som behöver världssamfundets stöd, t.ex. vid återuppbyggnad efter en konflikt. Det är dock högst osäkert om det är tillräckligt med genomförande av demokratiska val för att en regim skall bli internationellt accepterad, det visar bl. a. ”gamla” demokratiers reaktioner på omvalet av Hugo Chávez i oljerika Venezuela i mars 2005, palestiniernas val av terroriststämplade Hamas i januari 2006 och missnöjet med Vitryslands omval av president Lukasjenko, även kallad Europas siste diktator (Aale, 2006), i mars 2006.

Synen på (västerländsk) demokrati som den bästa styrmodellen är dock inte självklar och har utmanats bl.a. av ledare i Asien som hävdar att auktoritär styrning är överlägsen den demokratiska mer kompromissande. Som ett exempel på detta ses den snabba ekonomiska utvecklingen i vissa auktoritärt styrda länder i Östasien som Sydkorea, Singapore, Malaysia och Taiwan (detta argument mattades dock något efter den finansiella krisen i Asien 1997). Idén som framförts om en uppdelning mellan ”Asian values”, som antas värdera ordning, disciplin och kollektiv och ”Western values”, som antas sätta individens frihet främst, är dock kontroversiell.¹²

En av det demokratiska systemets odiskutabelt största fördelar är att missnöjda medborgare kan avsätta styrande administrationer och samtidigt behålla grundstrukturen för styrning. Så är inte fallet i diktaturer där lagar som gör det möjligt avsätta regimen vanligen saknas, liksom regler för hur en efterträdare skall utses. Systemskifte kan därför endast ske genom att diktaturen upplöser sig själv eller genom att den störtas genom revolution.

Många diktaturers styrka ligger i förmågan att kontrollera samhället och medborgarna samt i att förtrycka landets minoriteter och opposition. Exempel på sådana är Nepal (fram till 2006), Zimbabwe, Colombia, Uganda och Burma (Myanmar) (Ruyssenaars, 2005). Ytterst på den auktoritära skalan ligger den totalitära styrmodellen, en genomgripande form av diktatur som omfattar dels en tyrannisk styrning, utövad i hela folkets namn och med dess frivilliga eller framtvingade stöd, dels ideologin bakom styrningen. Fungerande totalitära regimer med extremt hög grad av kontroll har blivit allt mer ovanligt. I dag är Nordkorea det mest framträdande exemplet där mångårig isolering, konfuciansk samhällsmoral med dess flertusenåriga, hierarkiska, respektfulla och enhetliga värderingar samt senare kommunismen lett fram till juche-ideologin¹³ med dess starka betoning på självtillit och oberoende samt personkulterna kring Kim Il Sung och hans efterträdare Kim Jong Il (Cornell, 2005).

Det neo-patrimoniella styret – vanligt i postkoloniala Afrika – är en annan form av icke-demokratiskt styre som karaktäriseras av enmanstyre baserat på nätverk av patron/klientrelationer, personliga lojaliteter och tvång (Lindberg, 1998). I detta system måste ledare på olika nivåer kunna fördela resurser för att upprätthålla lojaliteterna, samtidigt som intäkterna i regel inkasseras med tvångsmedel (Bratton, van der Walle 1997). Genom att staten monopoliserar de materiella resurserna riskerar det politiska systemet att förvandlas till ett nollsummespel, där de politiska aktörerna kämpar om att kontrollera och profitera på staten. Detta sammantaget resulterar i ett tämligen oförutsägbart styre. Samtidigt är oppositionen inte heller institutionaliserad (som i ett demokratiskt

---

¹² Begreppet ”Asian values” grundas på idén om att det finns sociala, ekonomiska och politiska karaktärstika i vissa asiatiska länder som grundar sig på ett gemensamt värdesystem vilket står över nationella religiösa och ideologiska olikheter. Se vidare t.ex. ”Asian Value and Democracy in Asia.” *Conference Held on 28 March 1997 at Hamamatsu, Shizuoka, Japan.* www.unu.edu/unupress/asian-values.html (accessdate 2006-12-07) och Amartya Sen, ”Human Rights and Asian Values,” *The New Republic*, July 14-July 21, 1997. www.mtholyoke.edu/acad/intrel/sen.htm (accessdate 2006-12-07).

¹³ Kim Il Sung formulerade den s.k. juche-ideologin, en utveckling och tillämpning av marxism-leninismen på förhållandena i Nordkorea. Sedan 1972 är denna inskriven i konstitutionen som ledande politisk ideologi. Den officiella politiken har baserats på juche-ideologins principer om oberoende och självtillit i politik, ekonomi och försvar och på en mobilisering av i första hand inhemska resurser.

system). Dessutom är den ofta dåligt organiserad. Således är kombinationen av oförutsägbarhet – både hos de styrande och hos oppositionen – ett kännetecken för neo-patrimonialismen (Bratton, wan der Walle 1997).

I före detta kolonier, särskilt i Afrika, tillsattes makthavare ofta med stöd av koloniala intressen eller som ett led i kalla krigets maktspele. Dessa nya regimer hade små chanser att lyckas: de saknade stöd underifrån, de fick överta orättvisa system, olösta konflikter och efterföljden av väpnade strider som föregått självständigheten. De nya regimerna blev impopulära, skuldsatta eller rejält korrupta, ofta alltsammans (Santesson, 2001).

De beskrivna styrmodellerna ovan utgör exempel på grundstrukturer för central maktutövning. Styrmodellerna präglar maktutövningen och inverkar på legitimiteten både externt och internt – och därmed även på en stats styrka. När det gäller sönderfallande stater kan det finnas en stark koppling mellan misslyckandet och regimens styrmodell och strukturer. Detta kan i sin tur medföra att det finns en stark och utbredd motvilja och misstro hos medborgarna när det gäller statlig maktutövning, inte minst mot juridiska och polisiära institutioner. En fråga som väcks är hur förutsättningar för utveckling av vertikal legitimitet, förtroende för staten, bäst skapas i återuppbyggnaden efter ett sönderfall.

5.1.3 Ekonomisk utveckling

Ett lands ekonomiska situation spelar en avgörande roll när det gäller nationell säkerhet. Den ekonomiska sektorn genomströmmar hela samhället, från individers primära behov för överlevnad till statliga och andra ekonomiska aktörers utbyte i den globala ekonomin. Genom tillgång till resurser och genom att åstadkomma tillräckligt goda finanser kan en regim upprätthålla makten, generera acceptabel välfärd till medborgarna och därmed få både yttre och inre legitimitet. Utvecklingen av nya oljestater ger dramatiskt höjda inkomster till många relativt fattiga länder, något som kan ses som positivt för utvecklingen i dessa områden som t.ex. i Nigeria. Det finns dock farhågor för att kombinationen av beroendet av höga vinster från en inkomstkälla (olja/gas), dåligt fungerande institutioner och stor ojämlikhet när det gäller makt och välstånd skall förvärra konflikterna i dessa stater, som t.ex. i Sudan (Foreign Policy^b, 2005).

Ingen stat har total kontroll över sin ekonomi, särskilt inte i den globala marknadsekonomin era som präglas av frihandel, osäkerhet, risktagande och konkurrens. Efter den centralstyrda planekonomin kollaps ses hög grad av statlig kontroll inte heller som önskvärt, marknadsekonomin har trots den inbyggda osäkerheten hittills visat sig vara den modell som bäst genererar goda förutsättningar för ekonomisk tillväxt.

När den normala osäkerheten övergår till att bli ett hot mot nationell (och internationell) säkerhet kan vara mycket svårt att avgöra. En fråga som lyfts fram när det gäller den ekonomiska globaliseringen är att denna tenderar att skapa starka ömsesidiga beroenden, sticky power eller ”klistermakt”, mellan långivare och skuldsatta (Tunberger et al, 2006). Främst handlar det om den dominerande amerikanska ekonomin och USA:s roll kontra långivarna, stater som Japan och Kina, som varit med om att finansiera USA:s finansiella underskott och som därmed byggt upp sina ekonomier genom att få möjlighet att exportera till den starka amerikanska marknaden. Detta ömsesidiga beroende kan vara svårt och dyrt att bryta och därmed utgöra en stabiliserande politisk faktor. Om det trots detta uppstår en allvarlig konflikt mellan t.ex. USA och Kina kan detta få allvarliga konsekvenser för världsekonomin och i sin tur leda till att många normalt relativt stabila stater riskerar att hamna i en sönderfallsprocess.

Även om starka regimer är viktiga aktörer är stater bara en av många aktörer på den globala marknaden och statens ansvar och intressen är inte klart definierade. Återkommande statliga ingripanden kan medföra att förutsättningarna för en fungerande marknad försämras. Att gå in med till sy-

nes rationella åtgärder av protektionism som t.ex. statligt stöd till en svag inhemsk industri eller höga importtullar, kan hämma en mer konkurrenskraftig utveckling och på sikt bli en dyr (och dålig) affär. Under konflikter och utan statlig centralmakt eller andra strukturer som ansvarar för finanserna är det svårt att nå en ekonomisk utveckling. I Somalia har inflationen varit över 100 %, mycket beroende på att företag trycker egna pengar när de behöver dem (Cockburn, 2002).

Stöd till återuppbyggnad

I sönderfallande stater med förstörda ekonomier saknas skatteintäkter och alla nödvändiga institutioner måste direktfinansieras på obestämd tid. Detta innebär enorma kostnader och engagemang från många olika givare, särskilt om allt fler stater skall omfattas för att förhindra att ytterligare stater kollapsar. Parisdeklarationen (mars 2005) om utvecklingen av effektivare bistånd är ett exempel på en överenskommelse om ömsesidiga åtaganden mellan givare och mottagare, och även OECD (april 2005) har tagit fram tolv principer för effektivt internationellt stöd till svaga stater. Principerna kommer att testas i nio länder.¹⁴ Belgien förväntas leda verksamheten i DR Kongo, där idén är att testa en ny samarbetspolicy baserad på koordinering av de olika givarnas arbete med den nya regeringen som förväntas tillträda efter valet sommaren/hösten 2006. Syftet är att se om principerna fungerar och kan appliceras på andra sönderfallande stater (Zeebroek, 2005).

5.1.4 Samhällets kollektiva identitet och samhörighet

Om staten står för territoriet och för medborgarnas formella tillhörighet, handlar samhället¹⁵ ytterst om gemensam samhörighet och kollektiv identitet. Bara i sällsynta fall har stat och samhälle gemensamma gränser och den kollektiva identiteten och lojaliteten kan i varierande grad vara knuten till klaner, nationer och liknande etniska enheter (vanligen kallade minoriteter), civilisationer, eller religioner.

Hot mot samhället, vare sig de är inomstatliga eller kommer utifrån, riktar sig mot den kollektiva identiteten ”vi” och hotar ”oss”. Hoten, verkliga eller upplevda, kommer vanligen från: a) Migration med starka influenser från konkurrerande inflyttande grupper t.ex. den kinesiska migrationen till Tibet och den ryska migrationen till Estland under Sovjettiden; b) Starka externa influenser, när ett folk översvämmas av starka externa kulturella och språkliga influenser från närliggande kulturer, som t.ex. Quebecs rädsla för det engelsktalande Kanada; c) Urvattning av identiteten genom integrationsprojekt som Jugoslavien eller EU, eller inskränkning av identiteten genom utbrytningsprojekt som Kurdistan och Katalonien eller d) av avfolkning på grund av sjukdomar som AIDS, svält och naturkatastrofer eller en (medveten) politisk inriktning som medför att ett folk eller en grupp riskerar att utplånas. AIDS-epidemins stora spridning i vissa delar av södra Afrika bl.a. har lett till att flera mindre stater (under 2 miljoner invånare) hotas av upplösning: Botswana (37 % HIV-smittade), Swaziland (43 %) och Lesotho (39 %) När det gäller konsekvenserna av AIDS-epidemin har dock drabbade samhällens copingstrategier (dvs. hur de hanterar och bemästrar situationen) förvånat och förbryllat forskarna, genom att samhällena visat sig ha en mycket snabbare återhämtning och människorna en långt större förmåga att klara känslomässiga, fysiska och ekonomiska belastningar än förväntat (Nolen, 2006).

Samhällets maktfördelning

I stater som styrs av en majoritet definierad efter etnicitet, religion, språk etc. skapas naturligt spänningar mellan den styrande eliten och andra grupper. Majoriteten åtnjuter ofta ekonomiska och/eller andra privilegier som t.ex. exklusiv rätt till viktiga samhällspositioner och i vissa länder förtrycks och förföljs andra grupper systematiskt.

---

¹⁴ De utvalda länderna är DR Kongo, Guinea Bissau, Haiti, Nepal, Somalia, Salomonöarna, Sudan, Jemen, och Zimbabwe. Se vidare *Piloting the Principles for Good International Engagement in Fragile States*, Development Cooperation Directorate, OECD, DCD (2005) 11/REV2, 17 August 2005.

¹⁵ Jag använder här Buzan's indelning som skiljer mellan termerna ”societal” (samhällelig) som handlar om kollektiv identitet och ”social” som handlar om individer och som främst är ekonomisk.

I andra stater innehas makten i stället av en dominant minoritet (Chua, 2002)¹⁶ vilket innebär att en definierad grupp (etnisk, religiös etc.) innehar en överväldigande del av den politiska, ekonomiska och/eller kulturella dominansen trots att de enbart representerar en liten del av befolkningen. Etniska kineser i Sydostasien, vita i Zimbabwe och Sydafrika, tutsierna i Rwanda och Burundi samt sunnimuslimerna i Irak kan ses som exempel på grupper som är eller har varit dominanta minoriteter.

Dagens Irak är ett exempel på maktkamp där landet är på väg från ett sunniarabiskt minoritetsstyre mot ett shiitiskt majoritetsstyre. Shiiterna kämpar för att bli erkända som landets majoritet för att därmed kunna styra landet i enlighet med majoritetsprincipen, de förväntas sedan styra enligt en demokratisk modell och erkänna både kurdernas och sunniarabernas krav på inflytande och gemensam maktutövning. Sunniarabernas maktkamp handlar omvänt om att acceptera att de har förlorat 80 års maktdominans och att de, i bästa fall, kan delta i maktutövningen som en minoritet i landet (Salih, 2006).

5.1.5 Miljösäkerhet

”Statens legitimitet är ett av de första offren för miljörelaterad resursknapphet. Människor som tvingas flytta för att odlingsresurserna inte längre räcker till, medan andra berikar sig på samma resurs, förlorar lätt tron på den egna staten.” (Ohlsson, 1998)

Ytterst handlar miljösäkerhet om att skydda dagens civilisation och den standard som uppnåtts. Miljöproblematiken påverkar direkt eller indirekt hela samhället och omfattar förändringar i ekologiska system, naturfenomen och katastrofer, krig, energiproblem, ökenspridning, bristande tillgång på rent vatten, överbefolkning, överutnyttjande av naturresurser, urbanisering, sjukdomar, svält. Geografiskt läge och välstånd är faktorer som spelar stor roll när det gäller hur miljöaspekter prioriteras. I fattiga länder som kämpar för att få en bättre ekonomisk situation ses t.ex. industriens miljöpåverkan ofta som lyxproblem som regimen inte har råd att prioritera.

När det gäller den globala utvecklingen görs ansträngningar internationellt i FN-regi och i andra internationella och regionala sammanhang, där forskning och politik interagerar för att hantera miljöhot. Bedömningen av miljöhot genererade av den globala utvecklingen – där prioriteringen vanligen handlar om ekonomi och tillväxt – är ett problem för politiker och andra beslutsfattare. Forskarsamhället, vars analyser skall ligga till grund för avvägningar, är ofta oense om vad som bör prioriteras, vilka konsekvenser som är att vänta av ett visst problem, vilka åtgärder som krävs och vilken tidsplan som är rimlig. Dessutom genereras kontinuerligt nya forskningsresultat som endera avfärdar de gamla eller leder dem i en annan riktning. Ett annat problem är svårigheten att hantera de kumulativa globala effekter som samhällsutveckling på lokal/regional nivå kan leda till, bl.a. debatteras ofta eventuella konsekvenser av den förväntade standardhöjningen i Kina och Indien (Pamlin, 2005). När det gäller miljörelaterad resursknapphet samverkar miljöeffekter (eller resursutarmning), befolkningsökning förstärkt av välståndsökning och den strukturella ojämlikheten i samhället (Ohlsson, 1998).

Många miljörelaterade problem är en konsekvens av kortsiktiga val och prioriteringar gjorda inom andra sektorer men som haft en mer långsiktig negativ inverkan på miljön. Även om miljöaspekten ingår normalt i politiken är det ofta först när ett hot upplevs som överhängande eller när en kata-

---

¹⁶ Chua hävdar att immigranter ofta utvecklas till dominanta minoriteter eftersom de naturligt tenderar att skapa mer sammanhållna, relativt isolerade och samtidigt mer självförsörjande samhällen än majoriteten. Detta tenderar att leda till allt större ekonomiska framgångar och slutligen politisk makt. Ett av skälen som Chua anger är synergier: immigranterna har ofta tvärkulturella förbindelser som i kombination med handel ger framgångar relativt den monokulturella majoriteten vars tillgång till nya marknader vanligen är mer begränsad.

strof redan inträffat, som t.ex. i Tjernoby¹⁷ och i Bhopal¹⁸, som denna flyttas upp på den politiska agendan. Därför dominerar säkerhetsåtgärder riktade dels mot akuta miljöhot, dels mot att förhindra en repris av redan inträffade katastrofer. Uppmärksamhet från journalister är viktig för medvetenheten kring miljöhot och exponering i medierna kan vara avgörande för att ansvariga politiker skall reagera.

I misslyckade stater är befolkningens basala behov starkt eftersatta och miljösäkerhet direkt relaterat till överlevnad som t.ex. tillgång till mat och rent vatten, skydd mot sjukdomar och svält. Oförmåga att hantera dessa problem leder i sig till instabilitet och frustration och på sikt till att befolkningen organiserar sig i mindre enheter, vanligen enligt etniska eller religiösa linjer, och formerar sig för att försöka överleva i konkurrens med andra grupperingar. Svårigheten att hitta direkt ansvariga för miljöförhållanden att rikta frustrationen mot exempelvis vid långvarig torka kan leda till fördjupade motsättningar mellan grupperna och syndabockstänkande där skulden läggs på en utpekad grupp vilken sedan blir ett legitimt mål för förföljelse.

Miljöaspekten är generellt lågt prioriterad vid krig och konflikter. Miljökonsekvenser har dock börjat uppmärksammas och beskrivas, främst inom FN-ram där UN Environmental Programme (UNEP) kartlägger miljöeffekterna av krig. Studier har gjorts bl.a. av Gulfkriget och de stora miljöskador som uppstod dels i Kuwait där den irakiska armén som en medveten strategi bl.a. sprängde hundratals oljekällor och orsakade stora mängder giftiga utsläpp, dels i Irak där den USA-ledda FN-koalitionen genomförde omfattande bombningar av bl.a. kemiska industrier (Waleij, Liljedahl, Edlund, Lindblad, Sjöström, Ahlberg, 2005). Ett mer aktuellt exempel är det stora oljeläckage som hotar Medelhavet sedan Israel bombat en kraftstation söder om Beirut i Libanon den 14 och 15 juli, 2006 (SvD, 2006).

Det går att hitta många miljörelaterade förklaringar till staters instabilitet och till de svårigheter som finns i återuppbyggnadsfasen efter en konflikt, men det finns även en rad positiva trender. Statliga internationella och regionala organisationer (GO:er) samt icke-statliga organisationer (NGO:er) spelar ofta en viktig roll när det gäller miljösäkerhet i svaga och misslyckade stater där de i viss mån kan ersätta avsaknaden av en statlig aktör. Många miljöhot går allt bättre att prognostisera även om förändringar går snabbt. Rapportsystem har utvecklats för att identifiera problem och följa utvecklingen i olika områden. Med dagens teknik kan man med hjälp av digitala kartor visualisera olika regioners utsatthet när det gäller t.ex. land- och vattenfrågor, olika typer av miljöföroreningar samt befolkningstryck. Miljökatastrofer och dess efterföljder kan inte heller döljas på samma sätt som tidigare.

5.2 Aktörsperspektivet

“The nomenclature – fragile States or failed States – is itself interesting and begs many questions. Is it the State itself which is fragile – or the government, community and/or individual? Is it a matter of the failed State (sounding somewhat late as an alarm bell), or a failing State (where there may be more leeway to prevent that State from failing)? Or is it a state of failure or a state of failing which may be due to national actors, international actors or both bedfellows?” (Muntarbhorn, 2006).

5.2.1 Statliga aktörers unika roll

Stater har vanligen strikta regler för vem som tillåts tala i dess namn och i denna bemärkelse utgörs staten som aktör av den sittande regimen och dess representanter. Oberoende av om en stat är stark eller svag är den en oundgänglig aktör på den internationella arenan som är utformad utifrån

---

¹⁷ Kärnkraftsolyckan i Tjernoby norr om Kiev i dåvarande Sovjetunionen inträffade natten till den 26 april 1986 när reaktor fyra förstördes genom en explosion och ett radioaktivt moln spreds med vindarna över stora delar av Europa (Wikipedia).

¹⁸ Natten till den 3 december 1984 drabbades den indiska staden Bhopal av ett utsläpp av 45 ton metylisocyanat från amerikanska Union Carbides fabrik. Nära 4 000 dog av giftet, och närmare 200 000 fick olika grader av skador, bl.a. blindhet och lungskador (Wikipedia).

systemet med suveräna stater. Många grundläggande områden styrs i huvudsak genom mellanstatliga relationer. Diplomatiska kontakter sker på statlig nivå, liksom medlemskap i mellan- och överstatliga organisationer. Detsamma gäller rätten att ingå större bi- eller multilaterala överenskommelser gällande t.ex. handel, tullbestämmelser och migration. Externt kan en svag stat fungera i denna roll men internt uppstår stora problem och statens inomstatliga roll, att ha monopol på våldsanvändning och kontroll inom sina gränser, har visat sig vara långt ifrån självklar.

Närliggande stater och deras regimer berörs på olika sätt av en sönderfallande stat och den oro och osäkerhet på en rad områden som detta medför, Grannländer och starka stater i området har därför ofta en nyckelroll, dels humanitärt som de primära mottagarna av flyktingströmmar och annan nödhjälp, dels när det gäller utvecklingen i svaga stater där de kan agera både som part i pågående konflikter eller som medlare genom olika bilaterala eller internationella initiativ.

5.2.2 Icke-statliga aktörer

När en stat inte kan svara för nödvändig säkerhet genererar detta en mångfald av icke-statliga aktörer, här definierade som ”väpnade grupper som opererar utanför statlig kontroll” (Holmqvist, 2005). Dessa kan delas upp grovt i: a) grupper som främst bedriver verksamhet inom en stat, t.ex. rebellgrupper med centralmaktsambitioner, lokala miliser (ofta baserade på klan- eller annan etnisk tillhörighet) och paramilitära grupper samt b) privata militära företag som utför uppgifter åt en kund, samt c) internationella organisationer och nätverk som inte är bundna av territoriet.

a) Väpnade grupper och lokala miliser

Oavsett om väpnade grupper bildas som reaktion på en osäker omgivning och/eller för att försöka ta över centralmakten från en misshaglig regim utgör de en lokal maktfaktor som i statens frånvaro blir nyckelaktörer som påverkar och formar säkerheten både under och efter en konflikt. Grupperna kan agera både internt inom landet och externt gentemot andra stater.

Internt kan väpnade grupper spela en betydelsefull roll för sina medlemmar och i det område de behärskar. Förutom att (i bästa fall) kunna leverera det mest nödvändiga som mat för att överleva och skydd mot andra väpnade grupper, kan medlemskap skapa en känsla av tillhörighet och solidaritet och därmed en alternativ kollektiv identitet som finns kvar när andra strukturer slagits sönder. Ett exempel är Hizbollahs libanesiska gren som startade 1982 som en shiitisk motståndsrörelse mot Israels ockupation men som även bl.a. organiserat ett nätverk av välfärdsinstitutioner som skolor och sjukhus samt egen TV och radio (NE).

Samtidigt kan icke-statliga aktörer utgöra ett hot mot människors säkerhet, via direkt fysiskt våld och/eller indirekt genom tvångsflyttningar, slaveri och förstörelse av egendom. Talande exempel är Sierra Leone's Revolutionary United Front (RUF) och Lord's Resistance Army (LRA) i Uganda. Andra mer subtila hot uppstår när grupperna genomför ekonomiska räder mot civila eller använder skrämseltaktik för att få stöd och skydd. Exempel är Maoistgerillan i Nepal samt FARC-gerillan och ELN-gerillan i Colombia (Holmqvist, 2005).

En faktor som generellt påverkar anslutningen till olika typer av väpnade grupper är medborgarnas uppfattning om de statliga styrkorna. Ett exempel på detta visar en studie av kvinnliga medlemmar i väpnade grupper, där kvinnorna uppgav att anslutningen i nästan samtliga fall berodde på deras behov av skydd mot övergrepp från statliga aktörer (Mazurana, 2004).

Externt kan ofta svårfångade, decentraliserade, grupperingar bedriva asymmetrisk krigföring gentemot moderna militärt starka stater. Moderna stater svarar vanligen traditionellt med massivt våld och tvingas därmed förstöra civil infrastruktur och bostadskomplex för att försöka hitta fiender som kan gömma sig där. Hizbollah – Israelkriget sommaren 2006 är ett sådant exempel. Ett annat exempel är 11 septemberattackerna där USA attackerades av en löst sammanhållen icke-statlig ter-

roristorganisation och bl.a. svarade med att söka efter ”rogue states” att bestraffa – Afghanistan och Irak (Barber, 2006).

Ett problem med icke-statliga aktörer är att internationella lagar som lagen om mänskliga rättigheter och den humanitära rättens regler, dvs. de som tillämpas vid väpnade konflikter, till största delen är utformade att gälla statliga aktörer. Internationella organisationers strategier när det gäller icke-statliga aktörer utgår normalt från två ställningstaganden: endera bedöms en grupp som kriminell och bör elimineras eller så bedöms den som politisk opposition och bör hanteras inom den politiska sfären och ingå i förhandlingar etc. Båda strategierna har egna problemkomplex som tar hänsyn till de mönster och mekanismer som det aktuella samhället är uppbyggt kring och även till de positiva funktioner en specifik grupp haft i ett område och som kan ha givit dem en viss legitimitet där. En sådan genomgång faller dock utanför ramen för den rapporten.

b) Privata militära företag

Privata företag som tillhandahåller militära tjänster, t.ex. inom industri- eller personalsektorn, mot betalning är en speciell form av icke-statliga aktörer som växt sig allt starkare. Företagen sträcker sig från små konsultfirmor, ofta uppbyggda av pensionerade generaler, till transnationella företag som kan erbjuda bataljoner av kommandosoldater. Privata militära företag (PMF) har deltagit i en rad konflikter under de senaste tio åren, t.ex. i Angola och DR Kongo, och används även kontinuerligt av USA för bl.a. logistik till deras trupper utomlands och för underhåll av strategiska vapensystem. Orsakerna till utveckling av PMF är flera. För det första minskade efterfrågan inom den militära sektorn efter kalla kriget, vilket ledde till en kraftig nedrustning med över 6 miljoner överflödiga soldater. Denna utveckling sammanföll med en ökning av väpnade konflikter i mindre strategiskt viktiga delar av världen, där stormakternas intresse kraftigt minskat, och en ny efterfrågan på militär kapacitet som privata bolag kunde fylla. En annan orsak är utvecklingen av nya högteknologiska militära system som skapat en nisch för civila specialister. Till detta kommer sedan trenden att det som går att sköta inom den privata sektorn skall hanteras där, dvs. det som tidigare sågs som statliga områden som skolor, fängelser och försvar är det idag både acceptabelt och lagligt att privatisera (Singer, 2003).

I dag anlitas PMF av allt från regeringar och multinationella företag till hjälporganisationer och NGO:er och även av vissa misstänkta terroristgrupper, för att fylla de behov som finns. I de flesta fall rekryterar företagen militär personal som nyligen slutat sin anställning, vilket betyder att ett brett spektrum av militära styrkor som det tidigare fordrats tid och enorma resurser för att iordningställa kan sättas ihop och levereras inom några få veckor till låga kostnader. De relativt höga barriärer som tidigare fanns för att kunna utveckla militär styrka har därmed sänkts och blivit mer en fråga om ekonomi. Ett exempel är arméerna i Västafrikanska ekonomiska samarbetsorganisationen ECOWAS, som trots avsaknad av kritiska specialfunktioner som t.ex. flygunderstöd och logistik, med hjälp av International Charters, Inc. (ICI), kunde gå in i inbördeskriget i Liberia i början av 1990-talet. Genom att använda en mix av amerikanska specialstyrkor och veteraner från sovjetiska armén kunde företaget tillhandahålla och transportera attackhelikoptrar och understöd till de regionala styrkorna och när huvudstaden Monrovia intogs av rebeller och företagets helikoptrar förstörts kunde ICI:s personal retirera till den amerikanska ambassaden och delta i försvaret av denna. En annan konflikt där PMF haft stor inverkan är kriget mellan Etiopien och Eritrea. 1998 vann Etiopien, delvis med hjälp av en flygflottilj med Su-27 jaktplan leasad av det ryska företaget Sukhoi – tillsammans med piloter, tekniker och insatsplanerare (Singer, 2003). I Latinamerika, Asien och Afrika har olika militära verksamheter och säkerhetsfunktioner tagits över av privata företag (Holmquist, 2005) och efter invasionen av Irak våren 2003 uppskattades i november 2004 att det då fanns 20 000 personer i Irak som utförde säkerhetsuppdrag för 60 företag. De direkta militära uppdragen är i dag bara en liten del av de privata säkerhetsföretagens verksamhet, som beräknas ha en omsättning på 100 miljarder USA-dollar varje år.

En konsekvens av utvecklingen av PMF är att statens våldsmonopol urholkas, en annan att t.ex. återuppbyggandet av stater kan försvåras när utländska bolag lockar med högre löner än den egna poliskåren och armén. Soldater lyder normalt under militära lagar, medan PMF rör sig i en ännu oreglerad gråzon där insynen är begränsad. Detta kan dock komma att ändras. 1989 antog FN:s generalförsamling en konvention mot ”rekrytering, användning, finansiering och träning av legosoldater”, vilken trädde i kraft i oktober 2001. Konventionen är dock begränsad till traditionella legosoldater, som tar värvning mot betalning för att delta i konflikter (Andersson, 2006).

c) Internationella organisationer och nätverk

Kriminella organisationer – för terrorism, piratverksamhet, människohandel, vapen-, diamant- och narkotikasmuggling etc. – och kopplingen till områden med bristande territoriell kontroll fick en ny innebörd 11 september, 2001. Händelserna satte världens fokus på icke-statliga terrornätverk och när Afghanistan (under Talibanregimen) anklagades för att ha gjort det möjligt för al-Qaeda att utnyttja statens obefintliga kontroll för att iscensätta attacken mot USA, flyttades fenomenet med sönderfallande och misslyckade stater högt upp på listan över potentiella hot mot internationell säkerhet.

Även om terrorism funnits med på den internationella agendan sedan mitten av 1930-talet och olika FN-konventioner antagits mot specifika aktioner som flygplanskapningar och gisslantagande, fick 11 september till följd att Säkerhetsrådet redan den 28 september antog resolution 1373 (2001) med ett brett mandat för att motverka terrorism. Samtidigt bildades the Counter-Terrorism Committee i syfte att stödja medlemsländerna i arbetet med implementeringen av resolutionen och i mars 2004 etablerades the Counter-Terrorism Committee Executive Directorate (CTED) med uppgift att ytterligare stärka kapaciteten i kampen mot terrorismen. Under våren 2006 har FN:s generalsekreterare Kofi Annan försökt samla alla FN:s aktiviteter inom området i ett gemensamt ramverk¹⁹ i syfte att åstadkomma en global strategi och konvention mot terrorism.

5.2.3 NGO:er och privata företag

NGO:er

En annan typ av icke-statliga aktörer än de som beskrivs ovan är Non-governmental organizations (NGO). Dessa organisationer är viktiga aktörer i områden där centralmakten är ovillig, svag eller saknas. NGO:er, kan brett definieras som ”icke-vinstdrivande organisationer utanför statlig kontroll”. Många NGO:er arbetar traditionellt utifrån direkt samverkan mellan människor i syfte att undvika statliga byråkratiska system. De genomför lokal hjälpverksamhet och bidrar till utveckling genom bl.a. mikrokrediter och stöd till lokala civila strukturer. NGO-konceptet fungerade så väl att stater och institutioner som EU och Världsbanken gick in som medfinansiärer (Zeebroek, 2005). Under de senaste tjugo åren har NGO:er blivit allt fler, allt mer professionella och allt mer varierade från korporativt finansierade tankesmedjor till humanitära hjälporganisationer och gräsrotsaktivister. Många NGO:er strävar efter att vara politiskt oberoende, något som i praktiken är svårt att uppnå i och med deras behov av finansiering. Stöd till NGO:er ges också i vissa fall av politiska skäl som ett medel att minimera statligt inflytande över olika typer av verksamheter (Shah, 2005).

Privata företag

Privata företag kan spela en betydande roll under återuppbyggnaden efter en konflikt. En studie över den privata sektorns roll för utvecklingen av infrastrukturen i konfliktdrabbade länder visar på skillnader mellan investeringsområdena. Telecom-branschen är snabbast, särskilt inom mobiltelefonin som ibland påbörjar sin verksamhet redan innan konflikten är över. Projekt inom elproduktion och -distribution kommer normalt igång efter c:a 3 år medan privata investeringar i t.ex. transportsektorn, där hamnar är av störst intresse, tar mycket längre tid. Erfarenheterna från

---

¹⁹ The Role of the Counter-Terrorism Committee and its Executive Directorate in the International Counter-Terrorism Effort. DPI/2427A. July 2006.

länder som Filippinerna, Moçambique, El Salvador och Guatemala visar att de konfliktdrabbade länderna kan göra mycket politiskt som påskyndar de privata investeringarna (Schwartz, Halkyard, 2006).

I det kollapsade Somalia²⁰ har telekommunikationsföretag byggt upp trådlösa nät i de flesta större städerna och erbjuder Afrikas lägsta priser på internationell telefoni. I avsaknad av formella banker blomstrar valutaväxlingsmarknaden och möjligheten att få pengar överförda ifrån utlandet. Hotellbranschen fungerar och säkerheten på hotellen sköts av milis (CIA, 2006).

5.2.4 Världssamfundets²¹ insatser

“The problem is when you go somewhere and say, “Look, you are stupid. You’ve destroyed your country. Now move aside. We are going to do it for you.” That’s not only unacceptable, it doesn’t work. It won’t work. Unless the people do it for themselves, unless the people are themselves satisfied that this is what is good for them, it won’t take root” (Lakhdar Brahimi i Kreisler, 2005).

Internationella aktörer och stormakter har genom åren medverkat till att svaga stater uppstått. När FN bildades 1945 levde c:a 750 miljoner människor, nästan en tredjedel av världens befolkning under kolonialt styre – idag beräknas mindre än 2 miljoner stå under sådant styre. FN:s stadgar från 1945 innehöll riktlinjer för avkolonialisering (kapitel XI, artikel 73 och 74), och i syfte att påskynda avkolonialisering antog FN:s Generalförsamling 1960 en deklaration om avkolonialisering (Resolution 1514) där man fastslog alla folks rätt till självbestämmande och krävde ett snabbt och definitivt slut på kolonialiseringen.²² Avkolonialiseringen och tillkomsten av nya självständiga stater kring 1960 ledde ofta till i praktiken ohållbara statsbildningar, särskilt i Afrika där sju av de tio svagaste staterna finns enligt Failed State Index (se avsnitt 5.3).

Att förstärka staters suveränitet har inte varit ett uttalat mål vare sig för humanitära insatser eller för det internationella systemet i stort. I stället har insatserna främst riktats mot symptomen på sönderfall, som t.ex. bristande försörjning och icke-fungerande system inom utbildning och sjukvård, i stället för orsakerna, att få en fungerande regim (Ghani, Lockhart, Carnahan, 2005).

I och med världssamfundets krav på demokratiutveckling och den ökande medvetenheten om ledarskapets betydelse för möjligheterna att uppnå en varaktig fred genomförs många satsningar inom ledarskap, konfliktlösning etc. Ett exempel är det omfattande projekt för ledarskap och statsuppbyggnad (The Project on Leadership and Building State Capacity) som 2005 inleddes på Woodrow Wilson International Center for Scholars och som syftar till att möta de ökande kraven på ledarskapsutveckling riktad både mot konfliktförebyggande verksamhet och mot återuppbyggnad efter konflikter. Målet är att hjälpa stridande parter att arbeta tillsammans för att uppnå sina mål och erbjuda verktyg för att dessa skall kunna undvika krig och bygga upp demokratiska ansvarsrelationer mellan de styrande och medborgarna.²³

---

²⁰ Innan de nu pågående stridigheterna mellan islamister (de islamiska domstolarnas förbund, IUC) och andra grupper – framför allt de som stöder övergångsregeringen (TFG), som t.ex. grannlandet Etiopien och USA – där islamister sedan juni 2006 tagit kontrollen över huvudstaden Mogadishu och över stora delar av centrala och södra Somalia (Relief Web, 2006).

²¹ Världssamfundet, *det internationella samfundet*, politisk sammanfattande benämning på FN och dess medlemsstater, liksom andra internationella institutioner med kompetens att fatta beslut med verkan för de internationella relationerna (NE)

²² Se t.ex. FN:s sidor om avkolonialisering: www.un.org/Depts/dpi/decolonization/history.htm (accessdate 2006-12-07).

²³ Se vidare Woodrow Wilson International Center for Scholars: ”The Project on Leadership and Building State Capacity.” www.wilsoncenter.org/index.cfm?fuseaction=topics.home&topic_id=1411 (access date 2006-12-07).

I dagsläget, när misslyckade stater anses utgöra ett potentiellt hot mot internationell fred och säkerhet och därför placerats högt upp på den världspolitiska agendan, satsas resurser och engagemang på olika nivåer för att förstå och motverka en utveckling som riskerar att leda till sönderfall. Samtidigt handlar det internationella samfundets politik, vare sig det gäller sönderfallande stater eller stater under återuppbyggnad, idag i hög grad om att rättfärdiga omfattande övervakning av och engagemang i alla aspekter av dessa misslyckade staters inre angelägenheter (Chandler, 2005).

Humanitära insatser

De humanitära insatserna har haft svårt att åstadkomma en verklig förändring, dvs. att få till stånd en utveckling av fungerande suveräna stater som klarar av att uppfylla sina grundläggande uppgifter. Detta beror till stor del på förekomsten av flera hinder: a) parallella strukturer – dubbla byråkratier där den inländska personalen arbetar för låg lön i ett nationellt system med få resurser, medan andra mer privilegierade arbetar för internationella organisationer och tjänar mångdubbelt mer; b) bristande harmonisering – systemen för humanitär hjälp har utvecklats över tid, olika donatorer och internationella institutioner har haft skilda agendor vilket lett till en anhopning av okoordinerade regelförändringar; c) Världssamfundets respons av övertagande, som ofta varit att bygga upp substitut för staten. I fattiga länder kontrakteras ofta FN-organ och NGO:er av internationella finansiella organisationer och bilaterala givare för att utföra funktioner som normalt är statens ansvar; d) Kortsiktighet och oförutsägbarhet – många länder har fått hjälp i flera årtionden, men tidsramen är fortfarande ett år i taget när det gäller anslagen, vilka inte heller synkroniserats (Ghani, Lockhart, Carnahan, 2005).

Kriget mot terrorismen som inleddes efter 11 september, 2001 har i många stycken motverkat harmonisering och utveckling av en gemensam grund för humanitära insatser. Irakinvasionen 2003 karaktäriserades som en humanitär insats först efter att den genomförts och insatsen har lett till en polarisering av debatten där vissa länder har uttalat sitt stöd för denna typ av insatser medan andra deklarerat att de vägrar att ens överväga användningen av militära medel inom en suverän stats gränser, oavsett vilken situation som uppstår. En annan fråga som ställts på sin spets genom Irak invasionen är vad en fredsbevarande eller stabilitetsskapande insats kan uppnå när den konfronteras med ett massivt motstånd mot sin närvaro. På politisk nivå har Irakkriget gett upphov till spänningar mellan USA och dem som motsätter sig invasionen, vilket bl.a. har lett till en minskad vilja att gemensamt arbeta för bättre strategier, t.ex. när det gäller hur man bäst hanterar humanitära katastrofer. Trots de motsättningar som finns när det gäller invasionen av Irak har kriget mot terrorismen även lett till förbättrat samarbete och utbyte när det gäller säkerhet vilket kan vara positivt för framtida insatser (Taft, Ladiner 2006).

Ökat regionalt ansvar vid väpnade konflikter

Regionala organisationer som EU och Afrikanska unionen (AU) tar ett allt större ansvar för utvecklingen av stabilitet och konfliktlösning. Redan 1992 i sin rapport ”Agenda for peace” poängterade FN:s dåvarande generalsekreterare Boutros Boutros-Ghali, att ökad samverkan med regionala organisationer vid konflikthantering skulle kunna minska trycket på FN. Skäl som talar för regionala lösningar är geografisk närhet, större motivation när det gäller vilja att lösa konflikter och även ibland större legitimitet (Lehmann & Steinhilber, 2006). De flesta länder är dock överens om att FN:s Säkerhetsråd är det organ som ytterst skall auktorisera väpnade insatser i konflikter (Taft, Ladiner 2006).

Regionala organisationer och koalitioner har allt oftare axlat rollen som utförare av FN-mandat och har snabbare än FN kunnat organisera och sätta in insatser vid väpnade konflikter. Ett exempel är EU:s Frankrike-ledda insats i DR Kongo (Artemis). Även Australien har organiserat och lett insatser av koalitioner när oroligheter brutit ut i dess närområde. Ett exempel är insatsen i Östtimor

hösten 1999²⁴, en insats som anses ha fungerat bra, enligt en bedömning till stor del beroende på att deltagarländerna under flera år hade utvecklat gemensam utbildning och övningsverksamhet, standardisering av doktriner samt kompatibel utrustning (CSS, 2000).

Det finns stora skillnader i kapacitet och normer mellan de regionala organisationerna. AU, the Economic Community of West African States (ECOWAS), EU och NATO är de organisationer som har legat främst när det gäller att ta ansvar i interna konflikter. Andra organisationer som Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) har börjat diskutera organisationens roll i pågående humanitära katastrofer medan Organization of American States (OAS) och latinamerikanska allianser arbetar förebyggande med hjälp av diplomatiska medel.

Både i Asien och i Latinamerika är det koalitioner av frivilliga stater snarare än regionala organisationer som kan genomföra tidiga insatser. Denna trend har märkts på olika håll i världen: i Haiti, Sierra Leone, Albanien, Elfenbenskusten, Östtimor och DR Kongo har koalitioner av frivilliga stater genomfört insatser i inomstatliga konflikter i sina närområden (Taft, Ladiner 2006). Denna utveckling gäller även ansvaret att organisera insatser och vara leadnation i sitt närområde.

Regionala utbildningscentra för fredsbevarande personal fyller en viktig funktion för att utveckla och förstärka rollen som fredsbevarare som skall svara för att personalen som sänds ut i insatser är tillräckligt förberedda. Utbildningarna medverkar till att personal från olika länder får en regional identitet och underlättar utveckling av ”best practise” och ”lessons learned”. Det krävs dock ytterligare satsning på denna form av centra när det gäller koordinering, utrustning och utbildningspersonal (Taft, Ladiner 2006).

Det har framförts argument för att regionala organisationer inte i realiteten utgör något reellt alternativ till FN-styrkor vid insatser i allvarliga och komplexa konflikter och som till viss del talar mot en alltför utvidgad regionalisering. Till dessa hör argument som: ”the paradox of proximity” – att regionala organisationer samtidigt som de är mer känsliga för händelser i den nära omgivningen kan vara alltför involverade (historiskt, ekonomiskt eller maktpolitiskt); att regionala organisationer ofta är skapade främst utifrån ekonomiska behov och är därför otillräckligt rustade för militär konflikthantering (Lehmann & Steinhilber, 2006). Mot detta kan ställas att även andra länder som t.ex. f.d. kolonialmakter kan vara djupt involverade och ses som ett hot, något som t.ex. framförts av regimen Karthoum i Sudan som argument för att hindra en FN-insats i Darfur.

Den komplexa konflikten i Darfur i Sudan visar på flera av de problem FN och regionala organisationer brottas med för att få till stånd en humanitär insats, särskilt dimensionen lokal (Sudans regim); regional (AU) – central (FN),. När det gäller den regionala insatsen har AU-styrkan varit för liten och haft otillräckliga resurser för att lösa uppgiften. När det gäller FN:s insats har det tagit tid för Säkerhetsrådet att enas, dessutom har regimen i Sudans huvudstad Khartoum i månader vägrat släppa in FN-trupp, något man motiverat med att ”en blandad styrka med soldater från Väst skulle vara samma sak som nykolonialism” (Säkerhetspolitik.se, 2006).

System för tidig varning

För att tidigt i processen uppmärksamma statligt sönderfall har många aktörer – FN, internationella och regionala organisationer, NGO:er m.fl. – utvecklat metoder för tidig varning för att i tid kunna uppmärksamma (ökande) instabilitet och förebygga konflikter. FN, NATO och EU m.fl. använder system med generella indikatorer som kan appliceras på alla länder, medan andra organisationer utvecklar indikatorer anpassade till vissa geografiska områden. En trend i utvecklingen är att sy-

---

²⁴ INTERFET (International Force East Timor) sattes in efter strider utbrutit i samband med att Östtimor i augusti 1999 röstat för självständighet från Indonesien. Insatsen hade mandat ifrån FN:s Säkerhetsråd och organiserades och leddes av Australien i koalition med Storbritannien, Frankrike, Nya Zeeland samt USA.

stemen blir allt mer utvecklade och datorbaserade. I en studie över NATO:s och EU:s indikatorer (Leijonhielm, 2006) konstateras att ett antal kritiska faktorer förbises. Till dessa hör handeln med lätta vapen, ”skatteparadis” med koppling till illegal finansiell verksamhet, utvecklingen av stater av ”oljestatskaraktär” – vars rikedomar är helt beroende av höga priser på t.ex. olja, naturkatastrofers inverkan, konsekvenser av mord på politiska ledare samt klimatförhållanden. En slutsats i studien är att det behövs djupare analyser bl.a. kring möjligheterna att kunna relatera olika varnings-system till varandra.

5.3 Regionperspektivet

Regionperspektivet handlar om hur konflikter och säkerhetsfrågor hanteras i olika delar av världen. Regionerna formar subsystem där integreringen av säkerhet till stor del sker internt eftersom stater generellt räds sina grannar och därför skapar allianser med andra aktörer i regionen. Regionerna är ofta geografiskt betingade och i gränsområdena mellan regionerna är interaktionen vanligen svagt utvecklad. Ett gränsområde kan i vissa fall utgöras av en enskild stat som är i den svåra positionen att den ligger mitt emellan två regioner (insulator)²⁵, utan att vara tillräckligt stark för att ena dem, t.ex. Turkiet, Burma och Afghanistan (Buzan & Wæver, 2003). En annan utsatt roll har de stater som befinner sig mellan två stater i konflikt och därför står i centrum för starka säkerhetsarrangemang (buffertstater).²⁶

Geografiska, historiska och politiska faktorer påverkar den process som leder till utvecklingen av regionala säkerhetsskapande koncept. När ett sådant väl slagit rot kan militära och politiska relationer falla in i mönster av aktion – reaktion. För att ge en genomgripande struktur för regionala säkerhetsstudier har Barry Buzan och Ole Wævers in sin bok ”Regions and Powers”, (2003) utarbetat Regional Security Complex Theory, där världen delas in i och analyseras utifrån regionala säkerhetskomplex. Utifrån devisen att ”säkerhet är vad aktörerna gör det till”, har RSC:s konstruerats för att sammanfalla med aktörernas tillvägagångssätt och handlingsmönster när det gäller säkerhet (och kan därför skilja sig från andra typer av regionindelningar).

Regionala säkerhetskomplex definieras utifrån mönster när det gäller:

- a) Regionala maktrelationer – där maktfördelningen kan indikera vilka konstellationer som i princip är omöjliga och vilka som sannolikt kommer att kunna uppstå;
- b) relationen vän – fiende, där en utgångspunkt för att förstå dessa mönster är analysen av vilken bestämd roll – vän, rival, eller fiende – som dominerar ett system eller subsystem (Wendt, 1999) och hur djupt internaliserade dessa roller är. Sådana mönster är vanligen historiskt, geografiskt, kulturellt eller religiöst grundade och påverkar liksom de regionala maktrelationerna formeringarna i ett system;
- c) specifika problem som kan utgöra en utlösande faktor för konflikt eller samarbete.

Regionala säkerhetskomplex

Asien

- a) Södra Asien
- b) Östasien

Mellanöstern och Afrika

- a) Mellanöstern
- b) Afrika söder om Sahara

Amerika

- a) Nordamerika
- b) Sydamerika

---

²⁵ “Insulator is – a state or mini-complex standing between regional security complexes and defining a location where larger regional security dynamics stand back to back” (Buzan & Wæver, 2003, p 490).

²⁶ Buffertstat är en stat belägen mellan stater med dåliga inbördes relationer och med (den ev. oavsiktliga) funktionen att minska risken för krig mellan dessa (NE).

Europa

- a) EU-Europa
- b) Balkan och Turkiet
- c) Post-Sovjet

Afrika söder om Sahara är den region där de flesta av världens svaga och misslyckade stater ligger. Därför har jag valt att kort beskriva Afrika söder om Sahara regionala säkerhetskomplex.

5.3.1 Afrika söder om Saharas regionala säkerhetskomplex²⁷

The mobile phone beeped twice. The text message was short: we are hungry, you must help. The recipient: the London office of the United Nations World Food Programme. The sender: a Somali primary school teacher in an arid refugee camp in Kenya who fled violence in his homeland as a boy 15 years ago (UN News Centre, 22 June, 2006).

Statsbildningen och dess konsekvenser

Staterna i Afrika söder om Sahara är i huvudsak produkter av både hänsynslös kolonialisering och snabb avkolonialisering. Genom att applicera godtyckliga, illa anpassade politiska gränser på Afrikas komplicerade sociala struktur lades en grund för interna konflikter i de nya staterna. Det normala förfarandet för erkännandet av stater där den empiriska suveräniteten (när staten bedöms ha kapacitet att styra territoriet och befolkningen) lägger grunden för den juridiska suveräniteten (att staten erkänns av andra stater), frångicks vid statsbildningen i Afrika. Tvärtemot gängse förfarande skapades och stöddes staterna i huvudsak av världssamfundet, vilket innebar att de hade juridisk suveränitet långt innan de (i bästa fall) nådde empirisk suveränitet. De stater som skapades har huvudsakligen utvecklats till svaga stater med låg grad av sociopolitisk sammanhållning, dålig ekonomi och svag militärmakt jämfört med t.ex. de nya stater som bildades i Asien under avkolonialiseringen där.

Genom att dra statsgränser utan att prioritera befolkningens sammansättning och grupptillhörighet, och genom att behålla kontroll via stöd till de svaga elitistiska regimer (Sørensen, 1998) som utan folkligt stöd som tog över efter kolonialmakterna, lades grunden till svagt styre och interna splittringar. Under kalla kriget gavs ekonomiskt och militärt stöd till regimer beroende av vilken supermakt de stödde och oberoende av med vilken legitimitet de styrde. Införandet av handelsregler och ideologiskt betingade villkor ställdes på fattiga länder av Världsbanken och IMF²⁸. Tanken var att en liberalisering av ekonomin skulle ske parallellt med social stabilisering och uppbyggandet av staten (Hveem, 2000). Ofta ledde detta i stället till växande statsskulder och bidrog till svag ekonomisk utveckling. Biståndet, som var tänkt att utjämna skillnader i fördelningen av ekonomiska vinster, skapade därmed nya beroenden.

Resultatet av den snabba statsbildningen i Afrika blev en unik konstruktion som blandade posttraditionella, moderna och även en del postmoderna egenskaper. De posttraditionella egenskaperna visade sig genom att (ofta) etniskt baserade grupper fick starka positioner när det gällde identitet, legitimitet, ekonomi och förpliktelser. Dessa gruppers strukturer stämde vanligen dåligt överens med de koloniala politiska gränserna som endera splittrade grupperna mellan olika länder eller tvingade in flera grupper i ett land. De moderna egenskaperna bestod av det nya statssystemet där staterna i många fall snabbt övertogs av auktoritära – ofta militära – regimer. Trots detta följde inte de afrikanska staterna de moderna staternas traditionella utveckling med militära kraftmätningar och rivalitet mellan stater. Istället utvecklades tre nästan postmoderna drag: 1) en lös ideologi – pan-afrikanism; 2) en kontinental institution – OAU (nuvarande AU) – som tidigt motverkade territoriella krav genom att fastställa regeln om att inga förändringar av de postkoloniala gränserna

---

²⁷ Avsnittet bygger där inte annat anges på Buzan & Wæver (2003).

²⁸ Världsbanken och IMF ingår i Bretton Woodssystemet, vilket skapades 1944 för att säkra det liberala ekonomiska systemet (och undvika katastrofala sammanbrott som Wall Street-kraschen 1929), upprätthålla frihandeln, råvaruförsäljningen och säkerställa den västerländska livsstilen (Abrahamsson, 1999).

skulle framtvängas (Jackson, Rosberg, 1984) samt 3) villigheten att experimentera med olika variationer av regionala institutioner. Denna kombination av svaga stater och ett relativt starkt regionalt samhälle, understött av FN, genererar stabilitet mellan de afrikanska staterna.

Den postmoderna utvecklingen i Afrika

Säkerhetsproblematiken i dagens Afrika är starkt kopplad till de postkoloniala staternas misslyckande. De senaste 40 åren har många av Afrikas svaga stater uppehållit en funktion på den diplomatiska nivån, trots att de i praktiken varken fungerat politiskt, socialt eller ekonomiskt. Många regimer har inte heller kunnat, eller velat, stärka staterna genom att utveckla den moderna statens byråkratiska system. I stället har regimerna varit i hög grad personfokuserade, neo-patrimoniella och i praktiken utan intresse av att utveckla staten som sådan. Detta har medfört att en rad olika icke-statliga aktörer och enheter som familj, eller klan (en uppskattning är att det finns c:a 1 500 sådana grupper i Afrika (Mazrui, 1997)) har behållit sina roller som sociala, ekonomiska och politiska maktfaktorer på lokal nivå. De prekoloniala systemen i Afrika har upplösts och förändrats både under och efter kolonialismen (Oliver & Atmore, 1994) i en omfattning som i praktiken omöjliggör en sådan återgång, men dess institutioner och processer är inte eliminerade.

Afrikas ekonomiska och politiska motgångar är starkt sammanlänkade, och för att bryta denna negativa trend krävs en framväxt av tillräckligt starka stater eller andra politiska strukturer som är nödvändiga för hållbar ekonomisk utveckling. Det finns en allt större medvetenhet, både i Afrika och internationellt, om behovet av en konstruktiv utveckling och ett samlat grepp för att bryta den negativa trenden. En panafrikansk politisk agenda, som prioriterar utvecklingen av bättre ledarskap, drivs bl.a. av Sydafrikas president Thabo Mbeki och Nigerias president Olusegun Obasanjo. När det gäller den ekonomiska utvecklingen har flera afrikanska länder under senare år haft en stadig ekonomisk utveckling, t.ex. Botswana, Ghana, Uganda och Senegal (Tunberger et al, 2006).

Till den postmoderna utvecklingen hör regionaliseringen i Afrika genom Afrikanska Unionen (AU) som invigdes i juli 2002. AU är ett storslaget integrationsprojekt och byggs efter EU-modell i syfte att skapa ett nära politiskt, ekonomiskt och socialt samarbete över hela den afrikanska kontinenten. Idag finns inom AU en gemensam församling för medlemsländernas statschefer, ett panafrikanskt parlament och ett säkerhetsråd. Målet är att skapa fler institutioner som gemensam domstol och centralbank. Inom ramverket för Nepad (The New Partnership for Africa's Development) finns även en viss gemensam översyn av nationell politik (Koblanck, 2005).

6 Slutsatser och trender

Slutsatserna i det här kapitlet bygger främst på rapportens beskrivning av fenomenet sönderfallande stater, medan trenderna är författarens egna tolkningar.

6.1 Slutsatser

En stat borde, genom sin fysiska bas, sin politiska idé och sina samhällsinstitutioner, ha goda förutsättningar att bli föremål för en gemensam omvärldsuppfattning, en gemensam upplevelse av hot samt legitimitet för kollektiva åtgärder för skydd och respons. Interna politiska, etniska och religiösa splittringar och konflikter motverkar dock en sådan utveckling. I andra fall är det externa politiska, ekonomiska eller religiösa intressen och aktörer som har en egen agenda och orsakar instabilitet, eller svåra katastrofer som AIDS som hotar att avfolka stora områden. En viktig fråga i ett längre tidsperspektiv är vilken roll väpnade insatser kan komma att spela i misslyckade stater och med vilka medel och på vilket mandat de kommer att genomföras.

Misslyckade och sönderfallande stater pekas idag ut av världssamfundet som ett hot mot internationell fred och säkerhet. Territorier utan statlig kontroll utgör en potentiell frizon för bl.a. terrorister, vars verksamhet visat sig ytterst kunna hota den rådande världsordningen. Ett annat problem i internationella sammanhang är att stater utan centralmakt saknar en regim som kan hållas ansvarig för vad som pågår inom statens territorium. Inte heller kan dessa stater representeras i system som bygger på statliga aktörer. De misslyckade staterna riskerar att bli farliga "outsiders" som faller utanför internationella sammanhang och regelverk.

"Failed states" – misslyckade stater – är ett ofta använt men också ett ifrågasatt begrepp. Följande citat får illustrera problemkomplexet:

(...) First, is the term "failed state" a formula or a concept - and, if it is a concept, what is its meaning? Second, what purpose does this concept serve? Does it serve only to describe and understand a series of situations or does it allow us to develop common responses to those situations, a strategy for action enabling us to remedy the failure of states? In the former case, we are dealing with an analytical concept only, a concept of interest to academics and researchers; in the latter, with an operational concept that also concerns politicians, international organizations, NGOs, the defence world and all those who have to take a stance and act when faced with situations of this kind (Sur, 2005).

Ett problem som återkommer i litteraturen om misslyckade stater är att vissa stater är definierade utan hänsyn till faktiska förutsättningar att fungera. Medborgarnas samhörighet och lojalitet är i dessa stater knutna främst till nation eller andra grupperingar. En annan faktor som delvis hänger samman med den förra är att många regimer varken har förmåga eller vilja att inkorporera alla element till ett gemensamt samhälle.

De internationella reaktionerna på statligt sönderfall har blivit allt starkare, dels därför att det idag finns möjlighet att enas om tvingande resolutioner i FN:s säkerhetsråd, dels på grund av den internationella enigheten kring kampen mot terrorism. Att en stat klassas som misslyckad kan i dag medföra att dess suveränitet får stå tillbaka för olika typer av tvingande insatser från FN eller andra organisationer.

Att bedöma och prognostisera statligt sönderfall och dess konsekvenser

Staters sönderfall är ett komplext område och för att nå insikt i vad som präglar sönderfall i specifika fall är det inte tillräckligt att bedöma den enskilda statens bakgrund, nutid och förmodade framtid i absoluta termer.

För att kunna säga något om en enskild stats utveckling är det nödvändigt, för att det skall gå att få en indikation på om förändringen rör sig i positiv riktning eller mot kollaps, att denna sätts in i ett sammanhang och relateras till utvecklingen i andra jämförbara stater. Indikatorer blir meningsfulla bara om det finns lämpliga referensobjekt att jämföra med och en insikt om att dessa förändras över tiden (Carment, Prest, Samy, 2006). Carment et al (2006) lyfter fram tre olika tidsperspektiv för att analysera staters sönderfall: 1) Processer på makronivån relaterade till långsiktiga strukturella förändringar i det internationella systemet och systemskiften; 2) Processer och mekanismer på mellannivå som rör staters institutionella sårbarhet och svaghet; samt 3) Kortsiktiga processer och mekanismer på mikronivå som kan förklara valet av våldsanvändning i stället för fredliga medel som strategi vid interaktion och/eller eskaleringen av våld, förtryck och krig vid en specifik tidpunkt.

6.2 Trender

Trenderna som presenteras nedan utgår där inget annat anges ifrån författarens egna tolkningar av utvecklingen när det gäller fenomenet med sönderfallande stater. Trenderna utgår ifrån dagsläget, möjlig utveckling och hur detta kan komma att påverka dels sönderfallande stater i sig, dels Försvarsmaktens uppgifter i internationella insatser i ett 20-årsperspektiv.

Fortsatt sönderfall

Ingenting i den här studien tyder på att problemen med statligt sönderfall och misslyckande kommer att minska i någon nämnvärd mening i den relativt närliggande framtid som ett 20-årsperspektiv utgör. Snarare tenderar svaga stater att fortsätta skapa osäkerhet i sina regioner och ofta i förlängningen även globalt.

Insatser i misslyckade stater blir ett hanterbart problem för världssamfundet

Insatser i misslyckade stater utan regim blir troligen rent formellt ett hanterbart problem för världssamfundet, så till vida att man internationellt blir överens om hur lagar och regler skall användas och utvecklas för att tvingande insatser, sanktioner och kontroll skall kunna genomföras i dessa områden. Samtidigt kan nya problem accentueras, t.ex. när det gäller invånarnas rättsäkerhet och skydd.

Det hot som misslyckade stater utgör leder troligen till att svaga stater och/eller regimer i allt mindre utsträckning kommer att stödjas externt av andra stater (jfr kalla kriget). Fokus kommer istället att läggas på att stärka svaga staters suveränitet både externt och internt. Fredsuppehållande koncept kommer troligen att utvecklas både generellt och specifikt, med fokus på processer som genererar intern samhörighet och legitimitet och därmed stärker samhälle och stat. Målet kommer att vara en regim med tydligt ansvar för medborgare och territorium. Detta kan även medföra ett snabbare internationellt erkännande av nya stater i fall där t.ex. splittringen mellan stat och nation omöjliggör en hållbar utveckling.

System för tidig varning och underrättelser

Allt mer avancerade system för tidig varning kommer att medföra att signaler på staters sönderfall kommer att kunna fångas upp snabbare än idag. Detta innebär dock inte automatiskt att omvärldens reaktioner och insatser snabbas upp i motsvarande grad eftersom många svaga stater tenderar att ligga högt på indikatorerna för sönderfall. Det finns behov av utvecklade och breddade indikatorer för att upptäcka sönderfall samt en utveckling av möjligheter att relatera olika varningssystem till varandra (Leijonhielm, 2006).

Terroristhotet har medfört att informations- och underrättelseverksamheten prioriteras och utvecklas på alla områden, inte minst när det gäller selektering, prioritering och informationsdelning. Denna trend fortsätter att kräva ett allt mer sofistikerat samarbete mellan stater, sektorer och över organisationsgränser.

Regionalt ansvar för genomförandet av insatser

Det finns tendenser till en ökad vilja till regionalisering när det gäller genomförande av internationella insatser, både från vissa regionala organisationer och från världssamfundet. Det finns även en trötthet hos västerländska truppbidragarländer och biståndsgivare när det gäller att bekosta och genomföra dyra långvariga insatser med osäker utgång långt ifrån det egna närområdet.

Ansvar för att agera (tidigt) vid statligt sönderfall och interna konflikter kommer därför troligen i ett 20-årsperspektiv att primärt ligga främst hos regionala aktörer. Skäl som talar för regionala lösningar är geografisk närhet, större motivation när det gäller vilja att lösa konflikter och även ibland större legitimitet (Lehmann & Steinhilber, 2006). Denna trend syns kanske tydligast i Europa och Afrika, där regionala organisationer tar stort ansvar för konflikthantering, liksom även Australien i sitt närområde. Det har dock framförts argument för att regionala organisationer inte i realiteten utgör något reellt alternativ till FN-styrkor. Till dessa hör ”the paradox of proximity” – att regionala organisationer samtidigt som de är mer känsliga för händelser i den nära omgivningen kan vara alltför involverade (historiskt, ekonomiskt eller maktpolitiskt) samt att regionala organisationer ofta är skapade främst utifrån ekonomiska behov och är därför otillräckligt rustade för militär konflikthantering (Lehmann & Steinhilber, 2006). Mot detta kan ställas att även andra länder som t.ex. f.d. kolonialmakter kan vara djupt involverade och ses som ett hot. Rädslan för nykolonialism av västmakterna har t.ex. använts av regimen i Karthoum i Sudan som argument för att hindra en FN-insats i Darfur. Den 1 december 2006 rapporterade IRIN (2006) att Sudan avvisat alla förslag som omfattade förstärkningar av FN-trupper utom när det gäller att agera som rådgivande, eller att bistå med tekniskt, logistiskt och ekonomiskt stöd. Som en konsekvens av detta har AU:s freds- och säkerhetsråd förlängt mandatet – som gick ut den 31 december 2006 – för AU:s fredsbevarande trupper i Darfur med ytterligare sex månader.

Trenden pekar en ökad regionalisering när det gäller genomförandet av internationella insatser, t.ex. av regionala organisationer som EU och AU. Dock kommer FN att kvarstå som huvudsaklig mandatgivare. Det finns en viss osäkerhet kring hur väl rustade regionala organisationer och koalitioner är för att klara insatser i områden med svårbemästrade konflikter och vad som krävs för att dessa skall klara sina uppdrag. Trenden pekar på att de ofta mer resursstarka västländerna fortsatt kommer att bidra i insatser dels ekonomiskt, dels resursmässigt över hela världen med vissa typer av specialförband.

Ökad integrering inom EU

Den postmoderna utvecklingen inom främst EU och AU med ökad integrering och allt fler gemensamma funktioner leder till ökade krav på kompetens och specialisering inom FM. Nordic Battle-group är ett exempel på denna utveckling.

Krav på ökad effektivitet och mindre kostnadskrävande insatser

Koordinering av verksamheter på olika nivåer och ökad effektivitet kommer att krävas av effektivitetsskäl, inte minst efter krav från givarna, när det gäller internationella insatser. Återuppbyggnadsexperimenten har visat sig vara dyra och problematiska att genomföra. De enorma kostnader i både tid och resurser som krävs för meningsfulla nationsbyggande eller stabilitetsskapande insatser kommer troligen att bli gränssättande för viljan och förmågan hos givare och genomförare när det gäller att finansiering och deltagande i stora insatser (NIC, 2004).

Beställar-utförarkoncept och privatisering

Väpnade insatser i inomstatliga konflikter kommer troligen att ske genom ett allt mer utvecklat beställar-utförarkoncept, där FN kvarstår som huvudsaklig mandatgivare men genomförandet främst sköts av regionala organisationer eller koalitioner.

Rena FN-insatser kommer alltmer att återgå till traditionell peacekeeping, att övervaka eldupphör mellan stater etc. Ökat utnyttjande av privata militära företag för olika typer av uppgifter leder till att Försvarsmakten kan komma att ingå i insatser tillsammans med allt fler aktörer i olika konstellationer. En ökad privatisering av verksamhet inom den militära sektorn leder troligen till ökad konkurrensutsättning av militär (och annan) verksamhet vid insatser i konfliktdrabbade områden. Denna trend leder, liksom regionaliseringen, till ökad specialisering inom utlandsstyrkan.

Risk för väpnade konflikter mellan ”nya” och ”gamla” demokratier

När allt fler stater styrs med demokratiska styrmodeller samtidigt som svårlösta konflikter kvarstår finns en risk för väpnade konflikter mellan ”nya” – ofta svaga – och ”gamla” demokratier. Detta kan på sikt generera nya former av misslyckanden som leder till tvingande insatser i demokratiska stater. Och inte minst ökad misstro mot – alternativt besvikelse på – västerländska demokratisystem.

En ny generation aktörer

Stora byråkratier är tröga att förändra men nya generationer ledare (inte minst i de sönderfallande staterna), som inte direkt varit med vare sig om andra världskriget eller om kalla krigets utveckling och avveckling utan som är uppvuxna med nätverkstänkande och en snabb teknik- och informationsutvecklingen, kommer att genomföra radikala förändringar i organisation och verksamhet i ett 20-30-årsperspektiv.

Litteraturlista

- Aale, P.K. (2006) "Europas siste diktator går till val". *Dagens Nyheter*. 2006-03-17.
www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=148&a=529852 (accessdatum 2006-12-08).
- Abrahamsson, H. (1999). "Det gyllene tillfället – kan det gripas?" Anförande inför Biståndsakademien, Stockholm 8 augusti, 1999.
www.padrigu.gu.se/grundutbildning/ uppsatser/welandsson01.pdf (accessdatum 2006-12-08).
- Andersson, U.B. (2006). "Från krigshundar till säkerhetsindustri. Kontraktsanställda verkar i gråzon utan insyn – över 20 000 finns i Irak". *Fredstidningen PAX* nr. 02, 2006.
www.svenskafreds.se/pax/tidigare/06-2/legosoldater.shtml (accessdatum 2006-12-08).
- Azar, M. (2006). "Har Israel inget val?" *Aftonbladet*. 2006-08-31.
www.aftonbladet.se/vss/kultur/story/0,2789,863080,00.html (accessdatum 2006-12-08).
- Barber, B. (2006). "Wreaking instability in asymmetrical wars". *Marketplace*, 2006-08-04.
<http://marketplace.publicradio.org/shows/2006/08/04/PM200608045.html> (accessdatum 2006-12-08).
- Boutros-Ghali, B. (1992). "An agenda for peace" A/47/277 - S/24111 17 June, 1992. www.un.org/Docs/SG/agpeace.html (accessdatum 2006-12-13).
- Bratton, M. & van de Walle, N. (1997). *Democratic Experiments in Africa: Regime Transitions in a Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brooks, R. (2005). "Essay: Failed states or the state as a failure." (Draft). International Law Workshop. University of California, Berkely.
www.law.berkeley.edu/students/curricularprograms/ils/workshop/spring05_Brooks.pdf (accessdatum 2006-12-08).
- Buzan, B. (1991). *People, States and Fear. An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. (2nd edition). Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers, Inc.
- Buzan, B., Wæver, O., de Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework For Analysis* Boulder, CO/London: Lynne Rienner.
- Buzan, B., Wæver, O. (2003). *Regions and Powers. The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Carment, D., Prest, S., Samy, Y., (2006). "Assessing Small Island Developing State Fragility" in Briguglio, L., Kisanga, E.J.(Eds). *Economic Vulnerability and Resilience of Small States*. Islands and Small States Institute, Malta and the Commonwealth Secretariat and the University of Malta.
www.carleton.ca/cifp/docs/CIFP_SIDS_chapter%207_feb06.pdf (accessdatum 2006-12-08).
- Center for Defense Information (CDI). (1999). "Small Arms and Failed States" Video transcript from October 24, available online 1 February 2006:
www.cdi.org/adm/1307/transcript.html (accessdatum 2006-12-08).
- Chandler, D. (2005). "How 'state-building' weakens states." Spiked Essays, 24 October 2005. www.spiked-online.com/Articles/0000000CADDB.htm (accessdatum 2006-12-08).
- Chua, A. (2003). *World on Fire How Exporting Free Market Democracy Breeds Ethnic Hatred and Global Instability*. Doubleday, New York, 2003.
- Cockburn, A. (2002). "Somalia". *National Geographic Magazine*. July, 2002.
<http://magma.nationalgeographic.com/ngm/0207/feature3/fulltext.html> (accessdatum 2006-12-08).
- Cooper, R. (2000). "The Post-Modern State and the World Order" Demos.
www.demos.co.uk/files/postmodernstate.pdf (accessdatum 2006-12-08).
- Cooper, R. (2002) "The post-modern state" in *Reordering the World: the long term implications of September 11*. Foreign Policy Centre.
- Cornell, E. (2005). "Nordkorea – den ständige eremiten." *Vårt försvar* nr 4, 2005.
- Failed and Collapsed States in the International System* (2003). Prepared by the African Studies Centre, Leiden, the Transnational Institute, Amsterdam, the Center of Social Studies, Coimbra University, the Peace Research Center- CIP-FUHEM, Madrid.

- www.globalpolicy.org/nations/sovereign/failed/2003/12failedcollapsedstates.pdf (accessdatum 2006-12-08).
- CSS (2000). "Strategic and military lessons from East Timor". CSS Strategic Briefing Papers Volume 2; Part 1; February 2000. ISSN 1175-1452.
www.vuw.ac.nz/css/docs/Strategic_Briefing_Papers/Vol.2%20Feb%202000/East%20Timor.pdf (accessdatum (2006-12-13)
- FN:s generalförsamlings deklamation om avkolonialisering Resolution 1514 (XV) (1960) "Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples"
www.un.org/Depts/dpi/decolonization/declaration.htm (accessdatum 2006-12-08).
- Förenta Nationernas stadga (1945). www.un.dk/swedish/se_fn_pagt/se_pagt.htm (accessdatum 2006-12-08).
- Foreign Policy^a, (2005). "When the Mighty Fall" *The Foreign Policy & the Fund for Peace*, July/August, 2005.
www.foreignpolicy.com/story/cms.php?story_id=3105&print=1 (accessdatum 2006-12-08).
- Foreign Policy^b, (2005). "Fueling Failure" *The Foreign Policy & the Fund for Peace*, July/August, 2005.
www.foreignpolicy.com/story/cms.php?story_id=3106 (accessdatum 2006-12-08).
- Freivalds, L. (2005). "Utrikesministerns anförande vid Folk och Försvars rikskonferens 2006. Säkerhetspolitiken och katastrofen i Sydostasien."
www.folkochforsvar.se/index.php?option=com_content&task=view&id=45 (accessdatum 2006-12-08).
- Ghani, A., Lockhart, C., Carnahan, M. (2005). "Closing the Sovereignty Gap: an Approach to State-Building". Working Paper 253 Overseas Development Institute, September 2005.
www.odi.org.uk/Publications/working_papers/wp253.pdf#search=%22Closing%20the%20sovereignty%20Gap%22 (accessdatum 2006-12-08).
- Holmqvist, C. (2005). "Engaging Armed Non-State Actors in Post-Conflict Settings" in Bryden, A. and Hänggi, H.(eds.) *Security Governance and Post-conflict Peacebuilding*, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, DCAF (Berlin: Lit Verlag, 2005).
www.sipri.org/contents/conflict/Non_state_actors.pdf/download (accessdatum 2006-12-08).
- Holsti, K. (1996). *The State, War, and the State of War*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Hveem, H. (2000) "Explaining the Regional Phenomenon in an Era of Globalization" Chapter 5 in *Political economy and the changing global order*. Stubb R. & Underhill G. (Eds.) Oxford University Press, 2000.
- IRIN News (2006) "AU extends mandate of Darfur force as Sudan rejects UN troops."
www.irinnews.org/report.asp?ReportID=56589&SelectRegion=East_Africa&SelectCountry=SUDAN (accessdatum 2006-12-08).
- Jackson R. H., Rosberg, C. G. (1984). "Pax Africana and Its Problems" in Bisell, R., Radu, M. (Eds). *Africa in the Post-Decolonization Era*. Rutgers, NJ: Transaction Books, 187-209.
- Koblanck, A. (2005). "Kan Afrikanska Unionen utöka sitt samarbete till EU:s nivå?" *Dagens Nyheter: Fråga våra korrespondenter*. 11 mars, 2005.
www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=2016&a=390919&viewAll=true (accessdatum 2006-12-08).
- Krasner, S. D. (2004). "Sharing Sovereignty. New Institutions for Collapsed and Failing States." *International Security* 29.2 (2004) 85-120.
- Kreisler, H. (2005). Lakhdar Brahimi Interview: Conversations with History; Institute of International Studies, UC Berkeley.
<http://globetrotter.berkeley.edu/people5/Brahimi/brahimi-con4.html> (accessdatum 2006-12-08).
- Lehmann, V., Steinhilber, J. (2006). "The struggle for Peace. Rethinking Intervention and Conflict Management. The Role of Regional organizations." FES Briefing Paper March 2006.
<http://fesny.org/docus/RegionalPeace.pdf> (accessdatum 2006-12-13).

- Leijonhielm, J. (2006). *Early Warning Indicators Concerning Instability and State Collapse – A Comparison of Practices and Causes for Failures*. 2006-04-19 (Draft).
- Lindberg, S. I. (1998). ”Demokratisering under internationellt tryck” kap 12 i Hydén, G. (Red). *Demokratisering i tredje världen*. Studentlitteratur.
www.svet.lu.se/Staff/Personal_pages/Staffan_lindberg/BOK-KAP.SV.16.pdf (accessdatum 2006-12-08).
- Mason, A. (2003) “Colombia's Conflict and Theories of World Politics” *Social Science Research Council Items & Issues*, Spring/Summer 2003, Vol. 4 No. 2-3
- Mazrui, A. (1997). *Supra-National Ethnicity, Sub-National Religion and Vice-Versa: The Contradictions of Africa's Primordial Experience*. Stockholm, Paper for the International Symposium on Nationalism and Internationalism in the Post-Cold War Era. September 1997.
- Mazuran, D., (2004). “Women in Armed Opposition Groups Speak on War, Protection and Obligations under International Humanitarian Law and Human Rights Law”. Report of a workshop organized in Geneva by Geneva Call and the Program for the Study of the *Engaging Armed Non-State Actors in Post-Conflict Settings* 65 International Organization(s) (PSIO) (Geneva Call: Geneva, 26-29 August 2004)
- Muntarhorn, V. (2006). “Fragile countries and United Nations reform” *Bangkok Post*, 24 February 2006 (Eye on UNESCAP Issue 09. 24 February 2006).
- Nguyen, M. (2005). ”The question of 'failed states'” JRS Occasional Paper, no.8, March 2005.
www.uniya.org/talks/nguyen_mar05.html (accessdatum 2006-12-08).
- National Intelligence Council (NIC) (2004). Mapping the Global Future. Report of the National Intelligence Council's 2020 Project, December 2004.
www.dni.gov/nic/NIC_2020_project.html (accessdatum 2006-12-08).
- Nolen, S (2006). “The African state: an AIDS survivor”. *The Glob and Mail*, 2006-08-10.
www.theglobeandmail.com/servlet/story/RTGAM.20060810.wxaidfailed10/BNStory/AIDS_Con (accessdatum 2006-12-08).
- Nordengren, T. (2006) “USA varnar Nordkorea för robottester”, *Sveriges Radio*, 2006-06-20.
www.sr.se/cgi-bin/ekot/arkiv.asp?DagensDatum=2006-06-20&Artikel=882525 (accessdatum 2006-12-08).
- OECD: *Principles for Good International Engagement in Fragile States*, Development Cooperation Directorate, OECD, DCD (2005) 8/REV2, 7 April 2005.
- Ohlson, T., Söderberg, M. (2002). “From Intra-State War to Democratic Peace in Weak States.” Uppsala: Uppsala universitet.
www-hotel.uu.se/pcr/publications/UPRP_pdf/UPRP_NO_5.pdf (accessdatum 2006-12-08).
- Ohlsson, L. (1998). *Sambanden mellan miljö och konflikter - Hur de snabba förändringsprocesserna till följd av fortsatt högt befolkningstryck, miljöeffekter och utvecklingsförväntningar kan leda till en ny typ av konflikter*, Sida (Miljöpolicyenheten).
www.padrigu.gu.se/ohlsson/files/SidaMRK.pdf (accessdatum 2006-12-08).
- Oliver, R., Atmore, A. (1994). *Africa since 1800*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Pamlin, D. (2005) ”Sätt Kina i centrum för Sveriges arbete med hållbar utveckling”. *Dagens Miljö*, 2005-05-18.
http://dagensmiljo.idg.se/ArticlePages/200505/18/20050518112926_DMI383/20050518112926_DMI383.dbp.asp (accessdatum 2006-12-08).
- Paris Declaration on Development Aid Effectiveness*, High Level Forum, 28 February-2 March 2005, Paris.
- Relief Web (2006). “One killed as rival militia clash in central Somalia”. *Agence France-Presse (AFP)* 2006-12-07.
- Rotberg, R. I. (2004). “The failure and Collapse of Nation-States”. In: Rotberg, R.I. (Ed) *When States Fail: Causes and Consequences*. Princeton: University Press, Princeton.
www.pupress.princeton.edu/chapters/s7666.pdf (accessdatum 2006-12-08).
- Ruysenaars, J. (2004) “Multiple security challenges in the 21th century: Human Security,

- failed states, and terrorism (About civilian and military means of meeting new security challenges).” Novib-Oxfam Netherlands for the Reality of Aid Coalition 2004-12-14. www.realityofaid.org/themeshow.php?id=21 (accessdatum 2006-12-08).
- Ruysenaars, J. (2005) “On Failed, Failing, Weak and Collapsed States” Speech by Jan Ruysenaars, Novib-Oxfam Netherlands (for the Reality of Aid Coalition) in the OECD-DAC Development Committee, Paris, 24 June 2005. www.realityofaid.org/themeshow.php?=22 (accessdatum 2006-12-08).
- S/RES/1373 (2001) “Threats to international peace and security caused by terrorist” acts. FN:s säkerhetsråds resolution.
- Santesson, O. (2001). ”Krig, fred och myter.” *Vårt försvar*, Nr 3 - 2001 Årgång 112. www.aff.a.se/vf013_32.htm (accessdatum 2006-12-08).
- Salih, K. (2006) ”Våldet i Irak sätter stopp för framtidstron”. SVT Opinion, 2006-03-16. <http://svt.se/svt/jsp/Crosslink.jsp?d=35188&a=557845> (accessdatum 2006-12-08).
- Schwartz, J., Halkyard, P. (2006). “Rebuilding Infrastructure”. Private Policy for the Private Sector. Note Number 306, Mars 2006. http://rru.worldbank.org/documents/publicpolicyjournal/306Schwartz_Halkyard.pdf (accessdatum 2006-12-08).
- Shah, A., (2005). “Non-governmental Organizations on Development Issues.” *Global Issues Global Issues That Affect Everyone*. June, 2005. www.globalissues.org/TradeRelated/Poverty/NGOs.asp?p=1 (accessdatum 2006-12-08).
- Sheridan, G. (2006). “It’s a new way of war and we’d better get used to it.” *The Australian*. 2006-08-06.
- Singer, P. (2003). ”Peacekeepers, Inc.” *Foreign Policy Studies*, Policy Review, June 2003 www.brookings.edu/printme.wbs?page=/pagedefs/6627d814bb97ff3c37df25d70a1415cb.xml (accessdatum 2006-12-08).
- Straw, J. (2002). “Ett nytt uppdrag för EU”, tal av, Storbritanniens utrikesminister 2002-05-27 http://europa.eu.int/constitution/futurum/documents/other/sp270502_sv.htm (accessdatum 2006-12-08).
- Stannard, M. B. (2006). ”Hezbollah wages new generation of warfare” *San Francisco Chronicle*. 2006-08-06.
- Sur, S. (2005). “On Failed States.” *Commentaire*, n°112, hiver 2005. www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/0502-SUR-GB.pdf
- SvD (2006) ”FN: Oljekatastrof hotar Medelhavet.” *Svenska Dagbladet*. 2006-08-08. www.svd.se/dynamiskt/utrikes/did_13406655.asp (accessdatum 2006-12-08).
- Säkerhetspolitik.se (2006). ”Sudan går med på FN-styrka i Darfur.” 2006-11-20. www.sakerhetspolitik.se/templates/Level3Page.aspx?id=1813 (accessdatum 2006-12-08).
- Sørensen, G. (1998). “Democratization in the Third World. The Role of Western Politics and Research.” Conference: *Failed States and International Security: Causes, Prospects, and Consequences*. Purdue University, West Lafayette, February 25-27, 1998. www.comm.ucsb.edu/Research/mstohl/failed_states/1998/papers/sorensen.html (accessdatum 2006-12-08).
- Taft, P., Ladiner, J. (2006) *Realizing “Never Again:” Regional Capacities to Protect Civilians in Violent Conflict*. The Fund for Peace, Jan. 2006. www.fundforpeace.org/publications/reports/realizing_never_again.pdf (accessdatum 2006-12-08).
- Tunberger, J., Blomqvist, J., Andersson, B., Granholm, N., Lohmander, S. (2006). *Strategi för det oväntade 3 – Den nya osäkerheten*. Totalförsvarets forskningsinstitut, maj, 2006. FOI-R—1981—SE
UN News centre, 22 June 2006: “Text message SOS from hungry refugee to UN agency Spotlights plight of Somalis.” www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=18968&Cr=food&Cr1 (accessdatum 2006-12-08).

- Waleij, A., Liljedahl, B., Edlund, C., Lindblad, A., Sjöström, J., Ahlberg, M. (2005). *Miljökonsekvenser av krig och konflikter*. Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI-R-1864-SE
- Wallenstein, P. (1994) *Från Krig till Fred. Om Konfliktlösning i det Globala Systemet*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Weber, M. (1978). *Weber: Selections in Translation*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Wendt, A. (1999). *Social Theory of International politics*. Cambridge University, Cambridge.
- Verkade, O. (2002) "Ett mirakel att folk överlever". *Direkt*. Nr 3, december, 2002. Läkare utan gränser. www.lakareutangranser.se/mall1.asp?ArtikelID=304&UrvKat=64 (accessdatum 2006-12-08).
- Zeebroek, X. "Development to the state's rescue." *Enjeux-internationaux Special Issue: Failed States*. Nr 11, 2005.

Webbplatser

- Failed State Index: www.fundforpeace.org/programs/fsi/fsindex.php (accessdatum 2006-12-07).
www.foreignpolicy.com/story/cms.php?story_id=3098 (accessdatum 2006-12-07).
- Nationalencyklopedin: www.ne.se (accessdatum 2006-12-07).
- Wikipedia, den fria encyklopedin: www.wikipedia.org (accessdatum 2006-12-07).
- CIA World Factbook: www.cia.gov (accessdatum 2006-12-07).